

SEKTÖREL ARAŞTIRMALAR

DERİ VE DERİ İŞLEME SANAYİİ SEKTÖRÜ

TÜRKİYE KALKINMA
BANKASI A.Ş.

ARAŞTIRMA MÜDÜRLÜĞÜ

Mayıs 2004
ANKARA

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.

DERİ VE DERİ İŞLEME SANAYİİ SEKTÖRÜ

SA / 04-3-7

Deniz GÜNAY
Uzman

ARAŞTIRMA MÜDÜRLÜĞÜ

**Mayıs 2004
ANKARA**

ISBN 975-7406-38-4

© **Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.**

Deniz GÜNAY
Uzman

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

Araştırma Müdürlüğü

İzmir Cad. no: 35, Kızılay / ANKARA

Tel: (0312) 417 92 00

Fax: (0312) 417 01 47

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Matbaasında çoğaltılmıştır.

DERİ VE DERİ İŞLEME SANAYİİ

	Sayfa No
Giriş	1
I Deri Sektörünün Ülkemizdeki Tarihçesi ve Sektörün Genel Durumu	2
II Türkiye’de Hayvancılık ve Ham Deri Üretimi	4
III Ham Deride Dış Ticaret Durumu	8
IV Ham Deri Fiyatları	10
V Deri Sanayi Bölgeleri	12
VI Deri İşleme Sanayii	17
1 Sektördeki Kuruluşlar	18
2 Mevcut Kapasite ve Kullanımı	19
3 Üretim ve Üretim Yöntemi-Teknoloji	21
VII Deri İşleme Sanayiinde Dış Ticaret Durumu	22
1 İthalat	22
2 İhracat	27
VIII İstihdam	30
IX Sektör Sorunları	30
Açıklamalar	33
Kaynakça	34
Ekler	35

GİRİŞ

Türkiye ekonomisinin büyük sanayi kollarından biri olan deri sektörü, toplam imalat sanayii üretimi içinde ortalama %2.2, ülke istihdamı içinde de %1.5'lük payı ile katma değeri en yüksek sektörlerden biridir. Ayrıca deri mamulleri, ihracat potansiyeli bakımından da Türkiye ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Şöyle ki, sektörün hammaddesi ithal edilen bir sektör olmasına rağmen, ithal edilen hammaddenin işlendikten sonra katma değeri yüksek nihai ürün olarak ihraç edildiği ve bu ihracat rakamının da toplam ihracatımızın %2'lik kısmını oluşturduğu bilinmektedir.

Diğer taraftan Türk deri sektörünün teknolojik açıdan da geliştiği, teknik bilgi ve donanımını da ihraç edebilecek düzeye ulaştığı da bir gerçektir.

Türkiye deri ve deri ürünlerinin ihracatının üçte birlik bölümü Almanya ve Rusya olmak üzere iki pazara yönelmiş durumdadır. Ancak en büyük ihraç pazarlarından Rusya'da patlak veren ekonomik kriz sonucunda yeni pazarlar arayışına girmek kaçınılmaz olmuştur.

Şu anda dünya deri üretiminin ağırlık noktası Asya'dır. Emek yoğun bir sektör olan deri sanayinin Asya'ya kaymakta ki nedeni artan üretim ve işçilik maliyetleri ile çevre koruma önlemleri gösterilmektedir.

Bu çalışma deri ve deri mamulleri sanayiiyle ilgili 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu esas alınarak hazırlanmış ayrıca İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi (İGEME) ve bu alandaki sektör kuruluşlarının raporlarından da faydalanılmıştır. Çalışmada konu, Ham Deri ve Deri İşleme Sanayii olarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Her iki grubun üretim, ticaret, sektördeki kuruluşlar, istihdam ve kapasite kullanımları da incelenmiştir.

I- DERİ SEKTÖRÜNÜN ÜLKEMİZDEKİ TARİHÇESİ VE SEKTÖRÜN GENEL DURUMU

Eski çağlarda Anadolu deri üretim merkezi olarak biliniyordu ve Hititler M.Ö. 3000 yıllarında büyük bir imparatorluk kurmuşlardı. Hitit İmparatorluğu M.Ö.1000-1200 yılları arasında en parlak dönemini yaşamış ve bu yıllarda alüminyum ile tabaklama sanatı çok gelişmiştir. Ayrıca bitkisel sepi maddeleri de bol miktarda kullanılmıştır.

Hititlerin en parlak dönemi olan M.Ö. 1650 yıllarında Girit adasının güney kıyılarındaki kazılardan çıkartılan bir kap ve kabın üzerinde yer alan üç prensten her birinin üzerinde fil derisinden bitkisel tabaklamaya tabi tutulmuş giysiler bulunmuştur. Bu da bitkisel tabaklamanın Anadolu'dan Girit'e oradan da Yunanlılara ulaştığını göstermektedir. Bunun yanı sıra eski Yunan eserlerinde İyonluların iyi kaliteli sağlam deriler yaptıklarından bahsedilmektedir. Daha sonra Romalılarda deri giysi ve sandaletler toplum hayatında çok önemli bir yere sahip olmuştur.

Boğazköy ve Alishar'da yapılan kazılarda M.Ö. 2800 yılına ait bir çocuk mezarında deri parçalar bulunmuştur.

Tarihi kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Urfa, Diyarbakır ve Van illerinin bulunduğu yörelerde M.Ö. 1400 yıllarında yaşamış olan Mitanniler'de de dericiliğin çok ileri olduğu anlaşılmaktadır.

Roma ve Bizanslılardan sonra Anadolu'ya hakim olan Selçuklu ve Osmanlı Türkleri de dericilik sanatına katkılarda bulunmuşlardır. Osmanlı döneminde dericilik, Ahilik ile birlikte güçlenmiştir. Deri Osmanlı ordusunun temel kullanma malzemesi haline gelmiştir. Sektör, faaliyetlerini Anadolu'da küçük atölyelerle sürdürürken İstanbul'un keşfinden sonra 1463 yılında Fatih Sultan Mehmet İstanbul Saraçhanesini yaptırmış ve adına Saraçhane-i Kebir denilmiştir. Daha önce başka yerlerde çalışan saraçlar buraya nakledilmiş ve bu olayı bir fermanla da belgelemiştir. Bu fermanla saraçlığa ait eşyanın yalnız saraçhanede bulunan saraçlar tarafından yapılacağı, başka yerlerde bu işlemin ve bu işlere ait ticaretin yapılamayacağı bildirilmiştir. Söz konusu imtiyazlar 1906 yılına kadar devam etmiştir.

Türkiye’de dericilik Osmanlı İmparatorluğu’nun yükseliş döneminde çok gelişmiş, XVI ve XVII. Yüzyıllarda en parlak devrini yaşamıştır. Savaş gereçlerinin büyük bir kısmı, savaş elbiseleri, deri hurçlar, çok sayıda kitap cildi, ordunun ayakkabı üretimi yapılmıştır. XVIII. Yüzyılda Avrupa pazarları işlenmiş Türk derilerini tercih eder olmuşlardır. Fransa ve İngiltere’den deri işleme sanatını öğrenmek üzere bazı kimselerin Türkiye’ye geldikleri bilinmektedir.

Türk deri sanayii çok eski ve köklü yapıya sahip olmasına rağmen Cumhuriyetin ilk yıllarında babadan oğula geçen ve lonca karakterini muhafaza eden bir işkolu olarak varlığını devam ettirmiştir.

Planlı dönemlerde de dericiliğe önem verilmiş ancak gerek teknik gerekse de finansal güçlükler nedeniyle Avrupa Ülkelerinin gerisinde kalmıştır. Keza zanaatın zamanla sanayiye dönüşmesi, işin özünde ileri teknolojinin yer alması, rekabet koşulları, çevre kirliliği olgusu dericiliğin belli bölgelerde deri organize bölgelerinde yer alması sonucunu yaratmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında her kasabada bir tabakçılık işine rastlanmaktaydı ve bu durum 1970 yılında baş gösteren petrol krizine kadar devam etmiş, fakat kriz sektörü etkilemiştir.

1980’li yıllarda, 1970’li yılların sorunları önemli ölçüde giderilmiş, dış ticaretteki liberasyon politikalarının uygulamaya konulmasıyla sektör gelişmeye başlamıştır. Bilhassa SSCB’nin dağılması ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan sistem değişiklikleri sonucunda bu bölgelerle olan ticaretimiz artmıştır. Özellikle bavul yoluyla yapılan bu ticarete bavul ticareti denilmiş, yukarıda belirtilen ülkelerin deri ürünlerine olan taleplerinin büyük bir kısmı karşılanmış ve ülkemize net döviz girdisi sağlayan önemli sanayi kollarından biri haline gelmiştir. Yaşadığı gelişim süreci sonucunda deri sektörü yurt dışına teknoloji ihraç edebilecek düzeye erişmiştir.

Sektörün hızlı bir şekilde gelişmesi 1997 yılı sonlarına kadar sürmüştür. 1997 yılı sonlarında Uzakdoğu ülkelerinde başlayan ve dünyayı kısa sürede etkileyen krizin yanı sıra ihracattaki en büyük pazarı olan Rusya Federasyonunda 1998 yılında

yaşanan ekonomik kriz de sektörü olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum da 1999 yılındaki ihracatımızın bariz bir şekilde düşmesine neden olmuştur.

Deri sektörünün günümüzdeki genel durumuna gelince; XVIII. Yüzyılda dünyanın en üstün kaliteli deri işleme üretimini gerçekleştirerek Avrupa pazarlarında işlenmiş Türk derileri tercih edilir hale gelmişti. Fakat Avrupa teknolojisinin giderek ilerlemesi ve yeni yöntemlerini bulunmasına karşılık Osmanlı'daki muhafazakar ve yeniliklere kapalı durum Türk dericiliğinin gerilemeye başlamasına sebep olmuştu. Ancak daha öncede özetlendiği gibi sektör 1970 yıllarından beri Türk ekonomisinde giderek artan bir rol oynamaktadır.

Sektör önemli ölçüde ihracata yönelik faaliyetlerde bulunacağı için ülkeye net döviz girdisi sağlamaktadır. Toplam ihracat içinde %2'lik paya sahip olan sektörün, bavul ticareti de dikkate alındığından bu payı daha da artırıyor. Ancak sektör hammadde ithal eden bir sektördür, ithal edilen hammadde işlendikten sonra katma değeri yüksek nihai ürün olarak ihraç edilmektedir. Sektörün öncelikli hedefi kaliteli ürünlerle ülke imajının yaratılmasını sağlamak olmalıdır.

Sektörün hammadde ihtiyacı olan büyükbaş deri ihtiyacının %46'sı, küçükbaş deri ihtiyacının %75'i ithal edilmektedir.

II-TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK VE HAM DERİ ÜRETİMİ

Türkiye hayvan adedi bakımından dünya devletleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre Türkiye'de türlere göre hayvan adedi (baş olarak) gösterilmektedir.

TABLO 1: TÜRKİYE'DE TÜRLERİNE GÖRE HAYVAN VARLIĞI (Baş)

Yıllar	Koyun	Kılkeçisi	Tiftikkeçisi	Sığır	Manda	Deve	At	Eşek	Katır	Domuz
1990	40553000	9689000	1279000	11377000	371000	2000	513000	985000	202000	12000
1991	40433000	9579000	1185000	11973000	366000	2000	496000	944000	192000	10000
1992	39416000	9440000	1014000	11951000	352000	2000	483000	895000	181000	12000
1993	37541000	9192000	914000	11910000	316000	2000	450000	841000	172000	9000
1994	35646000	8767000	797000	11901000	305000	2000	437000	809000	169000	8000
1995	33791000	8397000	714000	11789000	255000	2000	415000	731000	169000	5000
1996	33072000	8242000	709000	11886000	235000	2000	391000	689000	154000	5000
1997	30238000	7761000	615000	11185000	194000	1400	345000	640000	142000	4600
1998	28435000	7523000	534000	11031000	176000	1400	330000	603000	133000	5000
1999	30256000	7284000	490000	11054000	165000	1350	309000	555000	125000	3400
2000	28492000	6828000	373000	10761000	146000	1000	271000	489000	99000	3000
2001	26972000	6676000	346000	10548000	138000	930	271000	462000	97000	2700
2002	25173706	6519332	260762	9803498	121077	887	248992	417214	94924	3595

KAYNAK: Devlet İstatistik Enstitüsü

Bu tablodan önceki yıllara inince Türkiye’de koyun sayısının 1970 yılından 1982 yılına kadar artış gösterdiğini, daha sonraki yıllarda ise azalmaya başladığını görüyoruz. Aynı durum sığır miktarında da görülmektedir. Mesela 1981 yılında 15.981.000 baş olan sığır varlığı %25.62 oranında azalarak 1996 yılında 11.886.000 başa düşmüştür. Kıl keçisi ve manda sayısında da 1970 yılından itibaren önemli azalmalar meydana gelmiştir.

Türkiye’deki hayvan varlığında 1984 yılından itibaren sığır, koyun, keçi sayılarında hızlı bir düşüş görülmektedir. Bu azalma, 1984 yılında uygulanan sayım tekniğinin, daha önce uygulanan yöntemden farklı olması, hayvan miktarındaki kültür ve melezlerinin sayıca artması sonucu, yerli ırkların sayısının azalması, ülkemizde hayvan varlığında kasaplık gücün üstünde bilinçsizce yapılan dış satım politikası olarak izah edilebilir.

Deri sanayiinin, hammaddesi hayvandan elde edilen ham deridir.(*). Kasaplık bir hayvanın kesimi sonucu, değerinin %70’ini et, %20’ni sakatat, %10’luk kısmını da

(*) Hayvan yetiştiriciliği sırasında elde edilen ürünler iki grupta toplanmaktadır. Bunlardan birincisi “akıcı ürünler” olarak tanımlanan ve hayvanın yaşama sürecinde elde edilen süt, yün, kıl ve hayvan yavrusu (kuzu dana vb.) ürünlerdir. İkinci grup ise hayvanın kesimiyle elde edilen ve son ürünler olarak isimlendirilen et, deri ve sakatat gibi ürünlerdir.

deri oluşturmaktadır. Canlı hayvan kesiminin temeli etinden faydalanılmasıdır. Yan ürün olarak da deri üretimi gerçekleşmektedir. Görülüyor ki ham deri hayvan değerinin çok küçük bir oranını teşkil etmesine rağmen önemli bir hammadde olarak deri sektörünün temel girdisini sağlamaktadır. Deri ve tekstil endüstrileri hammadde üretirken, giyim ve ayakkabı endüstrileri tüketim malları üretmektedirler.

Ham derilerin elde edilmesinde hangi hususlara dikkat edilmesi gerektiği Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın hazırladığı Derilerin Elde Edilmesi, Taşınması, Toplanması, Korunması, Ambalajlanması ve Depolanması Hakkında 21 Aralık 2002 tarih ve 24970 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan bir yönetmelikle açıklanmıştır (Ek: 1).

1980 sonrası bir kısım belediyeler ve özel sektör tarafından büyük şehirlerde kurulan modern kombina ve mezbahalarda kesim-yüzüm işlemlerinin otomatik olarak el değmeden makinelerle yapılması kesik vb. randımanı etkileyen olumsuz unsurları asgariye indirmiştir. Ülkemizde sıklıkla görülen deri kusurları da vardır; bunlar deriye zarar veren hastalıkların izleri (çiçek, uyuz, çıban izleri, yara yerleri vs), çifte yaraları ve arabaya koşulması yüzünden hayvanın boynunda meydana gelen nasırlar, ateş damgası, marka izleri, boynuz, diken, çalı ve taş yaraları vs.

Ancak küçük mezbahalarda, mezbaha dışı kesimlerde ve kurban kesimlerinde kesici ve deri yüzücülerinin bu konuda usta olmaması, kullanılan alet, ekipmanların yetersiz ve yeterli hijyenik şartların bulunmaması sebebiyle kusurlu ham deri elde edilmekte, fireler artmakta ve kalite düşmektedir. Ayrıca bu gibi yerlerde elde edilen ham derilerin zamanında ve yeterli düzeyde tuz vb. kimyasal maddelerin yetersizliği yüzünden de ham deri kayıpları meydana gelmektedir.

Keza Kurban Bayramlarında usulüne uygun yüzülmüş derilerin toplanmasında da gerekli ihtimamın gösterilmesi gerekmektedir.

Derilerin kesim-yüzüm hatalarının asgariye indirilmesi için 1981'de "Atatürk Yılı Kurban Derisi Islah Projesi"yle düzenlenen kampanya ve eğitim çalışmaları neticesinde 1981'den 1995 yılına kadar yapılan uygulamalardan kurban derisi kalitesinde her yıl bir önceki yıla göre iyileşme görüldüğü tespit edilmiştir.

Ancak Türkiye’de büyük işletmeler dışında yapılan hayvan yetiştiriciliğinde bakım ve besleme hatalarından kaynaklanan ve ham deri kalitesini düşüren kusurlar da önemli yer tutmaktadır. Kösele ve bitkisel sepilene yapılacak ham derilerde asgari 30-35 kg. civarında ham deriye ihtiyaç vardır. Yerli büyük baş hayvan derilerinin mezbahadaki ağırlığı 14-18 kg. arasındadır. Bu sebeple köselelik (krupon) ham deri ihtiyacı büyük ölçüde yurtdışından sağlanmaktadır.

Ayrıca Türkiye’de yerli ham deri alım satımında, büyüklük bakımından bir standardizasyona gidilmemiştir. Yerli sığır derileri gevşek yapılı olması ve kuyruk-kafa gibi ekleri ile birlikte satılması sebebi ile kalite düşmekte ve %20 civarında fire oluşmaktadır.

Ham deri üretiminin tek kaynağı hayvancılıktır, tabii ki hayvancılıktaki gelişmeler bu sektörü doğrudan etkilemektedir. Ülkemizde üretilen ham deri konusunda sağlam veriler verebilmek mümkün olmamaktadır, zira hayvan sayımı ve hayvan doğum kütükleri yoktur. Ancak kontrollü kesimler sonucu Devlet İstatistik Enstitüsü’nden bazı istatistiki bilgiler alınmaktadır.

TABLO 2: TÜRKİYE’DE YILLARA GÖRE KESİLEN HAYVAN SAYILARI (Baş)
(1990-1998)

Yıllar	Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Sığır	Manda	Deve	Domuz
1990	9435670	1334620	132310	2774340	82880	320	6550
1991	7926600	1110930	87080	2163050	59950	360	2270
1992	7478740	977450	70370	2065190	54540	160	2180
1993	8868530	904420	54840	2085350	50300	100	1930
1994	7650160	873070	31480	2249480	56710	150	1630
1995	5493520	814360	28410	1829770	38310	70	5570
1996	5536300	706140	28050	1816000	60100	20	18990
1997	6488056	896975	25347	2382346	36296	53	702
1998	7899041	1303793	38290	2200475	27257	75	4192
1999	7104853	1255250	53805	200758	28240	33	3198
2000	6110853	1137672	28497	2101583	23518	29	3650
2001	4747268	863969	15158	1843320	12514	23	1078
2002	3935393	742349	15116	1774107	10110	44	467

KAYNAK: Devlet İstatistik Enstitüsü

Devlet Planlama Teşkilatı’nın verilerine göre Türkiye’de hayvan kesimlerinin bir kısmı kontrollü bir kısmı kontrolsüz olarak yapılmaktadır. Bu iki tür kesimden toplanan ham deri miktarı ülke üretim kapasitesinin çok altındadır. Çünkü özellikle kontrolsüz kesimlerde deri üzerinde meydana gelen yüzüm ve koruma hataları yüzünden deri,

sanayide kullanılamaz hale gelmekte ve kalitesi düşmektedir. Bu sorunlar ise gerek sektör, gerekse ülke ekonomisi açısından önemli kayıplara neden olmaktadır.

Aşağıdaki tabloda Türkiye'deki deri üretimleri yer almaktadır.

TABLO 3: TÜRKİYE'DE DERİ ÜRETİMLERİ (Adet)

Yıllar	Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Sığır	Manda	Deve
1990	10.311.150	1.436.570	142.520	3.041.350	90.980	340
1991	8.664.380	1.196.690	93.170	2.372.310	65.780	390
1992	8.170.470	1.055.320	74.630	2.266.940	59.810	170
1993	7.511.150	976.660	59.120	2.290.250	55.340	100
1994	8.357.140	939.430	34.000	2.465.065	61.805	160
1995	5.996.500	875.980	30.510	1.994.500	42.140	80
1996	6.055.330	763.720	30.110	1.991.020	22.080	20
1997	7.089.830	970.440	27.500	2.608.070	39.930	58
1998	8.584.518	1.391.964	41.108	2.395.325	29.983	83
1999	7.665.346	1.326.644	57.689	2.187.127	31.064	36
2000	6.602.950	1.201.276	30.748	2.272.234	25.870	32
2001	5.130.979	907.557	16.239	1.997.071	13.765	25
2002	4.261.562	776.764	16.179	1.921.185	11.121	48

KAYNAK: Devlet İstatistik Enstitüsü

III-HAM DERİDE DIŞ TİCARET DURUMU

Deri sanayiinin ana maddesi olan ham deri, 1960'lı yıllara kadar ihracatımızın temel maddelerinden biri olmuştur. Bu yıllara kadar mevcut kapasitenin %70'lere varan kısmı gerek ham deri, gerekse yarı mamul şeklinde ihraç edilmiştir. 1960'ı takip eden yıllarda ise, sektörün gelişimine paralel olarak ham deri talebi artmış, mevcut ham deri üretiminin tamamı sanayide kullanılmıştır. Daha sonraki dönemlerde yurtiçi ham deri arzı, talebi karşılamada yetersiz kalmış ve neticede ithalata gidilmiştir. Zaten 1985 yılından itibaren de ham deri ihracatı izne tabi ürünler listesine alınmış ve canlı hayvan ihracatına da kısıtlamalar getirilmiştir.

Deri sektörünün toplam ithalattan aldığı paylar 1970 yılında yüzde 0,185 iken, özellikle 1987 yılı ve sonrası bu değer artarak yüzde 1,527 ve 1996 yılında da yüzde 2,501'e yükselmiştir.

Deri sektörü ithalatımız daha ziyade konfeksiyon girdisine yönelik ham deri ihtiyacına dayanmaktadır. 1980 yılı sonrası deri konfeksiyon sanayi ürünleri ihracatındaki artış

nedeniyle kaliteli hammadde talebi de artmıştır. Talebi karşılayamayan yurtiçi ham deri üretimi nedeniyle de ithalata gidilmiştir.

Ham deri ithalatı 1970 yılında, deri sektörü ithalatı içinde yüzde 91,64 oranında pay alırken, 1982 yılından sonra giderek azalmış ve işlenmiş deri ithalatından sonra ikinci sırada yer almıştır.

Deri işleme sanayii ile ham deri ithalatı 1983 yılından itibaren deri sektörü dış ticaretinde ön plana çıkmaya başlamıştır. 1996 yılında ham deri ithalatı 675.500.291 dolar ile en yüksek değere ulaşmıştır.

Türkiye toplam ithalatında deri sektörünün payı 1996 itibariyle %2,5, ham deri ithalatının payı ise yine toplam ithalat içerisinde %1,5 olarak gerçekleşmiştir.

Sektörün hammaddede dışa bağımlı olması nedeniyle ithalatın yapıldığı ülkelerdeki sosyal, siyasal ve ekonomik yapıdaki sorunlar ve değişimlerden Türk deri sektörü de etkilenmektedir. Yabancı ülkelerdeki üretim dalgalanmaları sektörün hammadde maliyetlerinin yükselmesine neden olmaktadır.

Tablo 4'de ham deri ithalatı gösterilmektedir.

TABLO 4: HAM DERİ İTHALATI (Özet Tablo)

Grup No	MAL ADI	1998 Ort. Fiyatı	1995 Yılı Gerçekleşme				1996 Yılı Gerçekleşme				1997 Yılı Gerçekleşme				1998 Yılı Gerçekleşme		
			Miktar 1 Kg.	Miktar 2 Adet	Değer (\$) Cari Fiyat	Değer (\$) Sabit Fiy.	Miktar 1 Kg.	Miktar 2 Adet	Değer (\$) Cari Fiyat	Değer (\$) Sabit Fiy.	Miktar 1 Kg.	Miktar 2 Adet	Değer (\$) Cari Fiyat	Değer (\$) Sabit Fiy.	Miktar 1 Kg.	Miktar 2 Adet	Değer (\$) Cari/Sabit F.
	BB HAM D.	1,24	46.452.615	3.106.279	71.278.801	57.658.944	62.083.072	-	83.894.228	75.639.495	63.249.968	-	76.344.532	75.933.795	41.029.330	-	50.973.951
1	Öküz İnek Ham D.	1,10	41.136.741	2.671.317	56.619.837	45.165.364	57.385.760	-	72.189.419	63.529.934	58.614.881	-	65.360.623	64.794.478	36.737.524	-	40.380.251
2	Buzağı Dana Ham D.	1,22	1.194.167	134.140	1.650.017	1.436.700	889.541	-	1.155.031	1.891.761	882.260	-	965.324	1.071.242	588.657	-	715.262
3	Krupon Ham D.	2,67	4.121.707	300.822	13.008.947	11.056.880	3.807.771	-	10.549.778	10.217.800	3.752.227	-	10.018.585	10.068.075	3.703.149	-	9.878.438
	KB HAM D.	8,64	124.881.483	59.618.699	391.148.246	377.129.096	190.985.474	79.959.620	588.243.477	522.273.329	173.249.180	65.228.534	508.653.570	474.618.822	116.680.221	36.864.823	318.657.152
4	Koyun Cinsi Ham D.	4,51	61.984.924	29.774.013	143.438.574	128.940.836	92.874.249	42.387.984	206.168.988	185.427.863	70.228.487	28.338.515	129.502.200	125.624.921	32.592.983	11.321.681	51.014.174
5	Kuzu Cinsi Ham D.	10,92	58.364.899	25.999.205	234.308.717	239.241.910	91.867.567	32.844.699	363.117.912	325.532.359	99.783.758	34.010.590	370.396.057	341.791.439	82.246.215	24.213.376	264.417.657
6	Keçi Cinsi Ham D.	2,37	2.897.169	2.540.373	8.785.183	6.062.296	4.714.889	3.683.749	14.639.923	9.064.893	2.691.642	2.471.457	7.296.043	6.106.253	1.209.140	865.751	2.051.017
7	Oğlak Cinsi Ham D.	2,36	1.602.922	1.305.108	4.493.049	2.839.859	1.293.822	1.043.188	3.663.536	2.028.650	453.634	407.972	1.280.672	974.642	543.718	464.015	1.094.067
8	Diğer Hayvan Ham D.	0,91	31.569	-	122.723	44.194	234.947	-	653.118	219.564	91.859	-	178.598	121.567	88.165	-	80.237
	HAM POST VE KÜRK	24,84	71.644	88.413	1.563.277	2.060.504	165.492	95.707	3.362.586	3.029.883	123.593	171.812	4.163.029	4.397.752	86.643	133.777	3.323.663
9	Ham Postlar ve Kürkleri	24,84	71.644	88.413	1.563.277	2.060.504	165.492	95.707	3.362.586	3.029.883	123.593	171.812	4.163.029	4.397.752	86.643	133.777	3.323.663
	TOPLAM	2,36	171.405.742	62.813.391	463.490.324	436.848.545	253.234.038	80.055.327	675.500.291	600.942.707	236.622.741	65.400.346	589.161.131	554.950.379	157.796.194	36.998.600	372.654.766

KAYNAK: 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu

İhracat durumuna gelince; ülkemizin kayda değer bir ham deri ihracatı yoktur. 1985 yılından itibaren de ham deri ihracatı izne tabi mallar arasına alınmıştır.

IV-HAM DERİ FİYATLARI

Deri arzı et arzına bağlıdır. Bu demektir ki deri bir yan üründür, et ihtiyacı nedeniyle hayvan kesimleri arttıkça deri arzı da artacaktır. Ancak ürünün bozulabilir nitelikte olması nedeniyle sepilme tesisleri büyük stoklamalara gidememektedirler. Bu durum da, kısa dönemde ham deri arzındaki dalgalanmalar, sepilme tesisleri aynı ürün miktarlarını korudukları sürece fiyatlar üzerinde önemli etki yapabilmektedirler.

Görülüyor ki ham deri fiyatları canlı hayvan fiyatlarından ve et fiyatlarından etkilenmektedir. Ham deri fiyatları da mamul deri ve deri ürünlerinin fiyatlarını etkilemektedir.

Ham deri fiyatları İstanbul, Erzurum, İzmir, Konya, Diyarbakır gibi hayvan potansiyeli bakımından önemli olan illerdeki borsalarda oluşmakta ve aylık olarak yayınlanmaktadır.

Uygulamalarda koyun derileri birinci kalite, ikinci kalite ve ıskarta deriler olmak üzere gruplara ayrılırlar. Sığır derileri ise hafif, orta ve ağır olarak sınıflandırılmaktadırlar. Borsalar arasındaki ortalama fiyat farkları nakliye masrafları ile %10 civarında oluşan aracı kârlarını geçmemektedir.

Aşağıdaki tablolarda 1990-1999 yılları arasında ham deri fiyatları verilmektedir. 1995-1997 yılları arasında ham deri fiyatları büyük miktarda artmıştır. Bu artışların nedeni talebin hızla artmasına bağlanmaktadır.

TABLO 5: YILLAR İTİBARIYLA KÜÇÜKBAŞ HAM DERİ FİYATLARI (Dolar)

Yıllar	Koyun		Kuzu		Keçi		Oğlak	
	İç Piyasa	İthalat	İç Piyasa	İthalat	İç Piyasa	İthalat	İç Piyasa	İthalat
1990	8,95	5,02	9,06	7,84	3,73		5,88	4,71
1991	6,66	6,13	7,02	6,63	2,97			
1992	6,42	4,77	7,45	5,80	2,40		4,29	
1993	6,15	5,91	7,42	5,73			3,03	
1994	7,52	7,44	8,88	9,83		1,33	2,48	
1995	9,74	8,66	9,88	11,58		1,94		
1996	8,52	7,40	9,81	14,62	5,30	1,85		2,60
1997	9,27	8,18	8,70	14,00	5,25	1,00		2,17
1998	2,61	6,76	8,81	11,76	1,21	0,62		2,15
1999	1,76	2,10	2,30	4,47			1,10	1,41

KAYNAK: İstanbul Ticaret Borsası Kayıtları

TABLO 6: YILLAR İTİBARIYLA BÜYÜKBAŞ HAM DERİ FİYATLARI (Dolar)

Yıllar	Sığır		Dana		Manda İç Piyasa	Malak İç Piyasa
	İç Piyasa	İthalat	İç Piyasa	İthalat		
1990	1,00	3,02	1,50	2,13		
1991	0,83	1,82	1,00	0,89	0,60	0,53
1992	0,82	0,59	0,84	0,41	0,61	0,43
1993	0,73	1,00	0,76	0,72		0,36
1994	1,02	2,91	0,88		0,66	0,81
1995	1,43	2,30	1,41	1,93	0,87	0,63
1996	1,10	1,32	1,05	1,00		0,62
1997	1,03	0,68	1,10	1,14	0,32	0,46
1998	0,89	1,13	1,05	1,22		0,52
1999	0,47	0,96	0,65			0,35

KAYNAK: İstanbul Ticaret Borsası Kayıtları

V-DERİ SANAYİ BÖLGELERİ

a) İstanbul Organize Deri Sanayi Bölgesi:

İstanbul Deri Sanayi Bölgesi, Türkiye’de kurulan ilk deri Organize Sanayi Bölgesidir. 500 yıldır Kazlıçeşme’de yerleşmiş bulunan tabakhanelerin bazı kimyasal maddeleri yarattığı için çevre kirliliği nedeniyle yerlerini değiştirme kararı alınmıştır. Bu amaçla başlatılan Tuzla Organize Deri Sanayi Bölgesi Projesi, 1992 yılında hazır duruma gelmiş ve deri üretim birimleri yavaş yavaş bu sanayi bölgesine taşınmaya başlamıştır. Bu olay son 20 sene içinde dünyada gerçekleşen en büyük deri sanayi naklidir.

Bölge 6.4 milyon m²'lik bir alan içinde kurulmuştur. Bu alanın 2.2 milyon m²'si yeşil alan , 1.5 m²'si ise sosyal tesis, yollar, arıtma tesisi vs.'dir.

223 adet altyapısı bitmiş deri fabrikası mevcuttur. Ayrıca sanayi gelişme alanında da 81 adet parsel bulunmaktadır. Çalışan fabrikaların %30'u giysilik deri, %55'i vidala+saraciyelik deri, %10'u kürk-süet ve %5'i vidala üretimi yapmaktadır. Bölgenin günlük üretim kapasitesi optimum 900 ton küçükbaş, 1200 ton büyükbaş ham deridir. Ayrıca bölgede 1994-95 yıllarından itibaren de ayakkabı ve ayakkabı yan sanayi fabrikalarıyla deri kimyasalları üreten fabrikalar da faaliyete geçmiştir.

Bölge içinde 36.000 m³/gün kapasiteli fiziksel ve biyolojik arıtma safhalarını içeren modern bir arıtma tesisi mevcuttur.

İstanbul Organize Deri Sanayi Bölgesi içinde 22.6.1994 tarihinde faaliyete geçmiş olan bir Deri Serbest Bölgesi bulunmaktadır. Bölge deri ve yan ürünler konusunda bir "İhtisas Serbest Bölgesi" olarak kurulmuşsa da bölgede zamanla deri dışındaki faaliyetlere de izin verilmiştir. İsmi, İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi olan kuruluş 10 Mart 1993 tarih ve 21520 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Serbest Bölge Uygulama Yönetmeliğine göre faaliyetlerini sürdürmektedir. Bölgenin ticaret hacmi 1998 yılında 2.3 milyar dolara ulaşmış ve serbest bölgeler arasında ticaret hacmi açısından ilk sırada yer almaktadır.

b) İzmir Menemen Organize Deri Sanayi Bölgesi:

Eskiden Yeşildere mevkiinde çalışmakta olan İzmir deri üreticileri, atıkların Körfez'e bırakılması neticesinde çevre kirlenmesine neden olmaktaydılar. Bu kirliliğin önüne geçmek üzere 1986 yılında da organize sanayi bölgesinin yapımına başlanmış, 1993 yılında resmen hizmete açılmış, 1994 yılında ise faaliyete geçmiştir.

Menemen Organize Sanayi Bölgesi 1.700 m²'lik bir alan üzerine kurulmuştur. Ayrıca günlük kapasitesi 9.000 m² olan bir arıtma tesisine sahiptir. 28 Ağustos 1997 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile Serbest bölgeler kapsamına alınmıştır.

c) Çorlu Organize Deri Sanayi Bölgesi:

Çorlu'da hammadde ve hayvancılığa dayanan deri fabrikaları oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Ham deri deposu sayılabilecek bölgede 1950'den beri tabakhaneler Çorlu Deresi etrafında yerleşmeye başlamış ve burada önemli deri sanayi bölgesi olmuştur.

Bugün Çorlu'da başta küçükbaş hayvan olmak üzere giysilik her tür deri işlenebilmektedir.

Mevcut tesislerin %40'ı imalathane atölye seviyesinde, %60'ı da atölye seviyesindedir. Bölgede 2 ayrı arıtma tesisi bulunmaktadır ve üçüncü tesisin yapılması planlanmaktadır.

d) Gerede:

Gerede bölgesinde dericiliğin 900 yıl öncesine dayandığı tahmin edilmektedir. 1992 yılında Organize Sanayi Bölgesi çalışmalarına başlanılmıştır.

Bölgede sadece büyükbaş deri işlenmektedir ve Türkiye'deki üretimin %15'i Gerede'dedir. Günlük ortalama deri imalatı 90-100 tondur. Arıtma tesisi kurulması ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

e) Bursa:

Bursa'daki deri sanayicileri 1995 yılından beri Soğanlı Köyü mevkiinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bölgede 200 firma bulunmaktadır. Bölgenin günlük kapasitesi 200 tondur, %90 büyükbaş deri üzerinde çalışılmaktadır. Vidala, ayakkabılık, çantalık deri üretimi yapılmaktadır. Ağırlıklı olarak Türki Cumhuriyetlerinden gelen ham deriler kullanılmaktadır. Giysi yapımında ise Hollanda'dan gelen ham deriler kullanılmaktadır.

Bursa Organize Sanayi Bölgesi kurulması henüz gerçekleşmemiş, yer alma işlemi tamamlanmış ve altyapı faaliyetlerine devam edilmektedir.

f) Denizli:

Bölgede genellikle küçük ve orta ölçekli imalathaneler bulunmaktadır. Deri işleme faaliyetinde kösele imalatı ağırlıktadır. İç piyasa ihtiyacının %60, bu bölge tarafından karşılanmaktadır.

Sektörün ihtiyacı olan ham derinin büyük bir bölümü ithalat yoluyla karşılanmaktadır.

g) Manisa:

Horozköy'de kurulan küçük sanayi sitesinde 75 işyeri, arıtma tesisi ile sosyal ve idari binalar yer almaktadır. Önceleri %80 oranında keçi derisi işlemeye dayanan üretim son yıllarda %60 keçi ve %40 koyun işlemesine dönüşmüştür.

Keçinin ağırlıklı olarak işlendiği Manisa'da kürk imalat fabrikaları da vardır. Manisa'ya bağlı olan Salihli ve Kula ilçelerinde de dericilik yapılmaktadır.

48 adet işyeri bulunan Deri Küçük Sanayi sitesindeki tesisler astarlık deri üretiminde uzmanlaşmıştır.

h) Uşak:

Bölgede Dokuz Sele Deresi olarak adlandırılan Kurudere yatağının her iki kenarında olmak üzere iki ayrı yerde dericilik yapılmaktadır.

Uşak deri sanayi küçükbaş deri ve Türkiye ihtiyacının %60-65'ini karşılamaktadır. Ham deri Doğu Bloku ülkelerinden, Türki Cumhuriyetleri ve Güney Amerika'dan temin edilmektedir.

Uşak'ta dericilik, küçükbaş deri imalatına ağırlık verilmektedir. Organize Sanayi Bölgesi kurulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

i) Bor:

Bor'daki tabakhaneler ağırlıklı olarak vidala üretimi yapmakta ve ham deri ihtiyacını genellikle civar illerden temin etmektedir.

Ayrıca Niğde Üniversitesi'ne bağlı olan "Dericilik Programı ve Deri Konfeksiyon Bölümü" bu bölgede yer almaktadır.

VI-DERİ İŞLEME SANAYİİ

Deri işleme sektörü, büyükbaş ve küçükbaş ham derilerin insan gücü, makine ve çeşitli işlemlerden geçirilip işlenerek mamul deri haline getirilmesini kapsayan bir alt sektördür.

Deri işleme alt sektöründe hammaddeler içine ham postlar ve deriler girer. Ayakkabı yüzlük derileri, ayakkabı tabanlıklar derileri, giysilik deriler, saraciyelik deriler ve kürkler de deri işleme sektörünün mamul maddelerini oluşturur.

Deri işleme sektörü, 1970'li yıllardan sonra hızlı bir gelişme göstermiştir. Önceleri ufak mekanlarda üretim yapılırken artan çevre baskısıyla 1990'lı yıllarda yeni organize sanayi bölgeleri yapılarak göçe zorlanmıştır.

Yeni sanayi bölgelerine geçiş yeni fabrikaların oluşmasını sağlarken kapasitelerde önemli artışlar olmuş, deri işleme kapasitesi bir misli artmıştır. Ancak bu durum da hammadde temininde dışa bağımlılığı arttırmış, neredeyse ham deri üretimi kadar deri, her yıl yurtdışından sağlanmıştır.

Tabiidir ki, dövizle alınan hammadde yükselen devalüasyon neticesinde yapılan üretimin iç pazarda satışını son derece güçleştirmiştir. Neticede üretimler kısılmış ve kuruluşların kapasiteleri üçte bire düşmüştür. Pek çok işletme ayakta kalabilmek için maliyetin altında satışa devam etmişse de likidite açığını kapatmak için yüksek faizli banka kredilerine başvurmak kaçınılmaz hale gelmiştir.

Yüksek faizli kredi alan işletmelerin bir kısmı borçlarını ödeyemez hale gelerek işletmesini ya kapatmış ya da durma noktasında üretimine devam etmiştir.

Gümrük Birliği'ne geçiş olayı da sektörü etkilemiştir. Şöyle ki, deri mamullerinde olan fon ve vergiler kalkmış, yurtdışından mamul deri, kösele, ayakkabı ithali cazip hale gelmiştir. Pek çok firma ihtiyacı olan derileri yurtiçinden sağlarken, bir kısmını da yurtdışından ithal etmektedir. Bu durum yurtiçinde deriye olan talebi az da olsa daraltmıştır.

Keza Uzak Doğu'daki ekonomik kriz de Türk deri üreticilerini zor durumda bırakmış, bu ülkeler ellerindeki mamul stokları ucuz fiyatla piyasalara sürmüş, mamul deri fiyatları her geçen gün düşmüştür. Türk dericileri bu fiyatlarla rekabet edememiş, üretimi kısmak ve durdurmak noktasına gelinmiştir.

Ayrıca Rusya'da ortaya çıkan kriz nedeniyle turistlerin gelmemesiyle stoklar elde kalmış, bu durum firmaların büyük zarar etmelerine yol açmıştır. 1999 yılına kadar devam eden bu durum yaz ortalarında biraz canlanma göstermeye başlamışsa da bu kez de ülkemizdeki deprem felaketi gibi üst üste gelen etkiler sonucu bir anda çekler ve alacaklar ödenemez olmuştur.

Sonuç olarak, Gümrük Birliği'nin etkisi, Uzak Doğu krizi, Rusya krizi, deprem felaketi gibi üst üste gelen etkiler sonucu deri işleme sektörü taşınma dolayısıyla elde ettiği yeni üretim yerleri ve artan kapasite avantajını yeteri kadar kullanamamış, durma ve batma noktasıyla karşı karşıya kalmıştır.

1- Sektördeki Kuruluşlar:

Deri işleme sektörü üretilen mamul gruplarına göre farklılıklar gösterir. Ayakkabı yüzölçümü deri (vidala ve glase) işletmeleri ile elbiselik deri (zig), kürk ve kösele işleyen işletmeler arasında büyük farklar vardır. Bazı işletmeler günde 300-400 kg deri işlerken bazıları 60.000 kg. deri işleme büyüklüğündedir. Bu işletmeleri sanatkar üretim yapan ufak işletmeler ve endüstriyel üretim yapan kapasitesi yüksek işletmeler olarak ikiye ayırabiliriz. Türkiye genelinde 76 merkezde deri üretimi yapılmaktadır.

Aşağıdaki tabloda da endüstriyel anlamda deri üretimi yapan merkezler gösterilmektedir.

**TABLO 7: DERİ İŞLEME TESİSLERİNİN BULUNDUĞU İLLER-İLÇELER
(1998-1999)**

İller ve İlçeler	Kurulu Tesis Sayısı	Fiili Çalışan Tesis Sayısı
İstanbul-Tuzla	150	70
Tekirdağ-Çorlu	100	60
Bursa	80	50
Bursa-M.K.Paşa	30	20
Çanakkale-Ezine	8	5
Balıkesir	5	5
Balıkesir-Gönen	60	30
Bolu-Gerede	120	60
İzmir-Torbalı	4	3
İzmir-Menemen	100	40
Uşak	300	50
Manisa	40	20
Manisa-Kula	40	10
Isparta-Yalvaç	40	30
Denizli	60	30
Niğde-Bor	60	40
Hatay-Antakya	40	30
Gaziantep	20	15
Münferit Fabrikalar	10	10
Toplam	1.317	708

KAYNAK: 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyon Raporu

2- Mevcut Kapasite ve Kullanımı:

Türkiye genel anlamda çok yüksek deri işleme kapasitesine sahiptir. Özellikle Tuzla ve Menemen gibi organize deri bölgelerinin de devreye girmesiyle deri işleme kapasitesi ikiye katlanmıştır. Önemli merkezlere göre deri işleme kapasiteleri Tablo 8'de gösterilmiştir.

TABLO 8:DERİ İŞLEME SANAYİNDEKİ İŞLETMELERİN KURULU HAM DERİ İŞLEME KAPASİTELERİ

(1999 Milyon Adet Ham Deri/Yıl Olarak)

İller ve İlçeler	Vidala	Giysilik	Astar/Glase	Kürk-Süet	Kösele
(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	
İstanbul-Tuzla	4,20	10,50	2,50	8,00	0,08
Tekirdağ-Çorlu	1,20	5,00	0,50	20,00	
Bursa	0,90	0,50	0,30	3,40	
Bursa-M.K.Paşa		2,00		1,00	
Çanakkale-Ezine		3,00			
Balıkesir					0,02
Balıkesir-Gönen	0,05	0,50		3,00	
Bolu-Gerede	0,90				
İzmir-Torbalı	1,00		1,50		0,20
İzmir-Menemen	0,05	30,00	1,20	15,00	
Uşak		15,00	0,03	2,50	
Manisa	0,01	3,00	0,50	1,10	
Manisa-Kula		4,00	0,01	1,00	
Isparta	0,01	0,10	1,00		
Isparta-Yalvaç		0,05	0,30		
Denizli					0,70
Niğde-Bor	0,20				
Hatay-Antakya	0,10				
Gaziantep	0,05				
Münferit Fabrikalar	0,50	1,50	1,00	1,00	0,30

KAYNAK: 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyon Raporu

Açıklamalar:

(A) Vidala deri üretimi için: sığır, inek, dana, manda vb. ham derileri

(B) Giysilik (napa-zig) deri üretimi için: koyun, kuzu ham derileri

(C) Ayakkabı astarı, yüzlük glase, süet vb. için; keçi-oğlak ham derileri

(D) Kürklü Süet deri üretimi için: koyun, kuzu ham derileri

(E) Kösele üretimi için: sığır, manda vb. ham derileri (çift kanat veya krupon olarak)

Anadolu'da mevcut bağımsız büyük kapasiteli deri işleme fabrikaları, örneğin: Torbalı-İzmir, Develi Kayseri Konya vb.

Mevcut deri işleme kapasitesi yönünden Türkiye Avrupa'da İtalya'dan sonra yer almakta, ancak kapasite kullanımını yukarıda sayılan nedenlerden dolayı 2001 yılında düşürerek üçte bir kapasite ile çalışır hale gelmiştir. Daha sonra 2002 yılının birinci çeyreğinde %59.8, ikinci çeyreğinde %60.8 olan kapasite kullanım oranı 2003 yılının aynı dönemlerinde sırasıyla %64.4 ve %68.8 olmuştur.

Aşağıdaki tabloda deri cinslerine göre kullanılan fiili kapasite gösterilmektedir.

TABLO 9: KULLANILAN FİİLİ KAPASİTE**(Kurulu Kapasitenin Yüzdesi Olarak)**

Üretilen Mamul Deri Cinsi	1995	1997	1999
Vidala	70	60	50
Giysilik (Zig)	60	55	25
Kürk-Süet	55	45	30
Astarlık/Glase	70	70	50
Kösele	60	60	60

KAYNAK: 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyon Raporu

3- Üretim ve Üretim Yöntemi-Teknoloji:

Türkiye deri işleme sektöründe, endüstriyel tipi işletmeler özellikle batı bölgelerimiz mevcut çağdaş teknolojiye göre üretim yapmaktadır. Üretim kapasitesi genel anlamda yüksektir. Ancak optimal büyüklükte ve bir örnek işletme sayısı yoktur. Devamlılık arz eden üretim henüz sağlanamamıştır.

Ayrıca mevcut kapasiteye yerli ham deri üretimi yetmemekte, dolayısıyla Türkiye deri işleme sanayi üretimi için ihtiyaç duyduğu ham derinin önemli bir kısmını dışarıdan ithal etmek zorunda kalmaktadır.

Türkiye’de gelişmiş ülkelerde uygulanmakta olan üretim sistem ve metotlarını takip eden firma sayısı her geçen gün artış göstermektedir. Sadece yeniliklerin takibinin yanı sıra tecrübeli bir teknik kadronun bulunması da istenilen mamul deri kalitesinin seviyesini arttırmaktadır. Özellikle yeni sanayi bölgelerine geçişte önemli miktarda makine ithali yapılarak üretim teknolojisi modern bir hale getirilmiştir.

Deri işleme sanayinde arıtma tesisleri çok önemlidir. İstanbul-Tuzla, İzmir-Menemen ve Çorlu deri işleme bölgelerindeki arıtma tesisleri çevre kirliliğinin önlenmesine katkıda bulunmaktadır. Mevcut arıtma tesislerinin çalışmalarının etkin denetime tabi tutulması ve çevre kirliliği yaratan diğer önemli deri işleme merkezlerinde de arıtma tesisi inşa edilmesi, uygun teknoloji seçilmesi kirlilik sorununun çözümlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Deri işleme sanayine yönelik olarak Balıkesir-Gönen, Bolu-Gerede, Bursa, Denizli, Isparta, Niğde-Bor, Uşak illerinde organize deri sanayi bölgesi, Isparta-Yalvaç ve Manisa illerinde küçük sanayi sitesi yatırımlarına devam edilmektedir. Bu illerde mevcut yerlerinde uygun olmayan şartlarda faaliyet gösteren tesislerin, uygun binaları ve arıtma tesisi olan organize bölgelere taşınmaları sağlanarak modern koşullarda faaliyet göstermeleri gerekmektedir.

Türkiye’de işlenmiş deri üretimi ve değerleri yıllara göre aşağıda gösterilmiştir.

TABLO 10: DERİ VE DERİ ÜRÜNLERİ SANAYİ ÜRETİMİ

MALLAR	2000		2001		2002		2003		Yıllık Artış (%)	
	Gerçekleşme		Gerçekleşme		Gerçekleşme		Tahmin			
	Miktar	Değer	Miktar	Değer (1)	Miktar	Değer (4)	Miktar	Değer (6)	(4/2)	(6/4)
KB Mamul Deri (Mln.Dm²)	2.448	91.424	2.077	83.549	2.850	114.458	3.050	122.883	37.0	7.4
BB Mamul Deri		58.915	-	52.351	-	76.433	-	80.831	46.0	5.8
Yüzlük (Mln. Dm ²)	1.143	44.731	1	40.895	1.518	61.096	1.624	63.723	49.4	4.3
Kösele (Ton)	6.304	14.184	5.092	11.456	6.816	15.336	7.604	17.108	33.9	11.6
Deri Eşya (Saraciyeye)		24.896	-	24.022	-	28.082	-	29.374	17	4.6
Ayakkabı (Mln.Çift)	161	319.699	155	282.375	186	365.584	199	389.839	30	6.6
Deri Ayakkabı	45	205.756	39	178.167	54	247.170	57	263.123	39	6.5
Plastik Ayakkabı	23	21.744	23	21.600	25	23.616	27	25.824	9	9.3
Lastik Ayakkabı	10	7.105	11	7.350	11	7.980	13	8.890	9	11.4
Tekstil Ayakkabı	16	33.789	16	33.180	18	36.960	19	39.270	11	6.3
Terlik	68	51.305	67	42.078	79	49.858	83	52.732	19	5.8
Diğerleri		21.673	-	23.369	-	24.290	-	24.513	4	0.9
TOPLAM		516.607	-	465.668	-	608.847	-	647.440	31	6.3

KAYNAK: DPT

VII-DERİ İŞLEME SANAYİNDE DIŞ TİCARET DURUMU

1- İthalat

Daha öncede belirtildiği gibi Türkiye gerekli ham derilerin çoğunluğunu yurtdışından ithal etmek durumundadır. Deri işleme sanayiinin ana girdisi ham deri olmakla birlikte, özellikle büyükbaş deri işlemek için çeşitli makine ithali de yapılmaktadır.

Sektör, 1990’ı yıllarda Rusya başta olmak üzere Doğu Avrupa ülkelerinin deri ürünlerine talebiyle hızla büyümüş ancak 1998 yılından itibaren Rusya krizi ile ülkemizde 2001 yılında ortaya çıkan mali kriz sonucunda da küçülmüştür. 2002

yılında ise yurtiçi talebin canlanması başta olmak üzere ihracatın artması neticesinde üretimini büyük oranda arttırmıştır.

Sektörün ham deri ihtiyacı ve işlenmiş deri ihtiyacı büyük ölçüde ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Tablo 11, 12, 13,14, 15 ve 16'da 1998 yılına kadar olan işlenmiş ve yarı mamul deri ithalatı miktar ve değer olarak verilmiştir.

Tablo 17, 18, 19 ve 20'de ise 2000 yılından itibaren deri ve deri ürünleri sanayi ithalat ve ihracatı gösterilmektedir.

Ülkemiz, 2000 yılı itibariyle dünya ham deri işleme kapasitesi içerisinde küçükbaşta %16, büyükbaşta %3 civarında bir paya sahiptir. Özellikle küçükbaş ham deri işleme olmak üzere deri işleme sanayiinde ulaşılan yüksek kapasiteye karşılık deri mamulleri sanayiinde daha düşük kapasite nedeniyle bu iki sanayii arasında kapasite uyumsuzluğu ortaya çıkmıştır. Böylece, deri mamulleri üreten sanayiilerde ortaya çıkan bir darboğaz, deri işleme sanayiinin daha büyük sorunlar yaşamasına neden olmaktadır.

Ayrıca ülkemizde üretilen mamul derilerde kalite sorunu organize deri sanayii bölgelerinde ve bu bölgeler dışındaki büyük kapasiteye sahip tesislerde önemli ölçüde çözümlenmiştir. Ancak, sanayiinde dış Pazar tecrübesi eksikliği nedeniyle, yurtiçi işlenmiş deri talebinin düştüğü yıllarda bile atıl kapasite yeterince ihracata yönlendirilememektedir.

2002 yılında işlenmiş ve yarı işlenmiş deri ithalatının, deriden mamul ürünlerin üretim artışına bağlı olarak küçükbaşta %42.8 (Tablo 18), büyükbaşta %7.4 (Tablo 10) yükseldiği görülmektedir. Büyükbaş işlenmiş deri dış ticaretinde yarı mamul deriler ithalatın küçük bir kısmını, ihracatın ise büyük bölümünü oluşturmaktadır. Aslında yarı mamul ithalatına sanayi bakımından yönelmek gerekmektedir.

Saraciye ithalatında plastik ve dokumadan mamul saraciye mamulleri büyük paya sahiptir, ithalatın bu ürünlerde hızla arttığı görülmektedir.

2002 yılında sektörde yurtiçi talepte başlayan artış 2003 yılında da devam etmiştir.

Tablo 11, 12 ve 13'de işlenmiş deri ve yarı mamul deri miktar ve değer olarak 1998 yılı fiyatlarıyla gösterilmiştir.

TABLO 11: İŞLENMİŞ DERİ İTHALATI (Miktar Olarak)

MAL ADI	1995	1996	1997	1998	Yıllık Artışlar (%)		
					1996	1997	1998
BÜYÜK BAŞ MAMUL DERİ							
Yüzlük Deriler							
DM ² 'li Mamul Deri (Bin m ²)	2.494	2.031	3.260	2.795	-18.6	60.5	-14.3
Yarma Deri (Bin m ²)	119	290	658	1.102	144.8	126.7	67.5
Kösele (Ton)	373	368	204	237	-1.1	-44.7	16.3
KÜÇÜK BAŞ MAMUL DERİ							
Koyun Kuzu Cinsi Deri (Bin m ²)	3.823	7.825	7.033	8.629	104.7	-10.1	22.7
Keçi Oğlak Cinsi Deri (Bin m ²)	441	456	317	431	3.4	-30.4	36.0
Diğer Hayvan Cinsi Deri (Bin m ²)	1.019	501	770	717	-50.8	53.6	-6.8
İşlenmiş ve birleştirilmiş kürk (Ton)	672	1.103	1.697	1.036	64.3	53.8	-38.9

KAYNAK: 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu

TABLO 12: İŞLENMİŞ DERİ İTHALATI (Değer Olarak)

(Bin \$ Cari Fiyatlarla)

MAL ADI	1995	1996	1997	1998	Yıllık Artışlar (%)		
					1996	1997	1998
BÜYÜK BAŞ MAMUL DERİ	57.796	51.580	58.765	62.426	-10.8	13.9	6.2
Yüzlük Deriler	54.002	46.798	56.177	59.566	-13.3	20.0	6.0
DM ² 'li Mamul Deri	52.697	41.442	43.993	39.459	-21.4	6.2	-10.3
Yarma Deri	1.305	5.357	12.184	20.107	310.4	127.4	65.0
Kösele	3.794	4.781	2.588	2.860	26.0	-45.9	10.5
KÜÇÜK BAŞ MAMUL DERİ	113.483	155.582	183.462	119.139	37.1	17.9	-35.1
Koyun Kuzu Cinsi Mamul Deri	69.054	99.071	90.061	55.097	43.5	-9.1	-38.8
Keçi Oğlak Cinsi Mamul Deriler	7.126	5.029	3.882	4.531	-29.4	-22.8	16.7
Diğer Hayvan Cinsi Mamul Deri	10.206	4.778	7.284	6.272	-53.2	52.5	-13.9
İşlenmiş ve Birleştirilmiş Kürk	27.098	46.704	82.235	53.239	72.4	76.1	-35.3
TOPLAM	171.279	207.161	242.227	181.565	20.9	16.9	-25.0

KAYNAK: 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu

TABLO 13: İŞLENMİŞ DERİ İTHALATI (Değer Olarak)

(Bin ABD \$, 1998 Yılı Fiyatlarıyla)

MAL ADI	1995	1996	1997	1998	Yıllık Artışlar (%)		
					1996	1997	1998
BÜYÜK BAŞ MAMUL DERİ	40.615	40.506	61.537	62.426	-0.3	51.9	1.4
Yüzlük Deriler	35.358	34.668	58.208	59.566	-2.0	67.9	2.3
DM ² 'li Mamul Deri	33.195	29.371	46.207	39.459	-11.5	57.3	-14.1
Yarma Deri	2.163	5.297	12.001	20.107	144.8	126.6	67.5
Kösele	5.257	5.838	3.329	2.860	11.0	-43.0	-14.1
KÜÇÜK BAŞ MAMUL DERİ	108.566	135.528	150.138	119.136	24.8	10.8	-20.7
Koyun Kuzu Cinsi Mamul Deri	28.268	60.321	51.173	55.097	113.4	-15.2	7.7
Keçi Oğlak Cinsi Mamul Deriler	7.211	6.471	4.001	4.531	-10.3	-38.2	13.2
Diğer Hayvan Cinsi Mamul Deri	19.732	5.473	7.919	6.272	-72.3	44.7	-20.8
İşlenmiş ve Birleştirilmiş Kürk	53.356	63.263	87.089	53.239	18.6	37.7	-38.9
TOPLAM	149.181	176.034	211.719	181.565	18.0	20.3	-14.2

KAYNAK: 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu

TABLO 14: YARI MAMUL DERİ İTHALATI**(Miktar: Ton)**

MAL ADI	1995	1996	1997	1998	Yıllık Artışlar (%)		
					1996	1997	1998
BÜYÜK BAŞ MAMUL DERİ		2.596	3.155	2.066	1.715	21.5	-34.5
KÜÇÜK BAŞ MAMUL DERİ							
Koyun Kuzu Cinsi Mamul Deri	4.309	4.890	4.309	832	13.5	-11.9	-80.7
Keçi Oğlak Cinsi Mamul Deriler	1.218	1.589	1.024	509	30.5	-35.6	-50.3
Diğer Hayvan Cinsi Mamul Deri	29	51	24	7	76.9	-51.7	-70.7

KAYNAK: 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu

TABLO 15: YARI MAMUL DERİ İTHALATI (Değer Olarak)**(Bin ABD \$, Cari Fiyatlarla)**

MAL ADI	1995	1996	1997	1998	Yıllık Artışlar (%)		
					1996	1997	1998
BÜYÜK BAŞ MAMUL DERİ	15.322	19.690	10.670	5.714	28.5	-45.8	-46.4
KÜÇÜK BAŞ MAMUL DERİ	35.723	40.025	26.995	7.306	12.0	-32.6	-72.9
Koyun Kuzu Cinsi Mamul Deri	27.050	30.975	20.661	3.116	14.5	-33.3	-84.9
Keçi Oğlak Cinsi Mamul Deriler	8.447	8.651	6.028	4.038	2.4	-30.3	-33.0
Diğer Hayvan Cinsi Mamul Deri	227	399	306	152	76.0	-23.3	-50.3
TOPLAM	51.046	59.715	37.665	13.020	17.0	-36.9	-65.4

KAYNAK: 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu

TABLO 16: YARI MAMUL DERİ İTHALATI (Değer Olarak)**(Bin ABD \$, 1998 Yılı Fiyatlarıyla)**

MAL ADI	1995	1996	1997	1998	Yıllık Artışlar (%)		
					1996	1997	1998
BÜYÜK BAŞ MAMUL DERİ	15.301	19.126	10.855	5.714	25.0	-43.2	-47.0
KÜÇÜK BAŞ MAMUL DERİ	27.920	30.534	24.628	7.306	9.4	-19.3	-70.0
Koyun Kuzu Cinsi Mamul Deri	14.063	16.328	15.165	3.116	16.1	-7.1	-79.0
Keçi Oğlak Cinsi Mamul Deriler	13.147	13.335	8.859	4.038	1.4	-33.6	-54.0
Diğer Hayvan Cinsi Mamul Deri	710	871	604	152	22.7	-30.7	-74.0
TOPLAM	43.221	49.660	35.482	13.020	14.9	-28.5	-63.3

KAYNAK: 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu

Tablo 17'de deri ve deri ürünleri sanayi talebi yer almaktadır.

TABLO 17: DERİ VE DERİ ÜRÜNLERİ SANAYİ TALEBİ

(Birim Milyar TL., 1998 Yılı Fiyatlarıyla)

M A L L A R	2000		2001		2002		2003		Yıllık Artış (%)	
	Gerçekleşme		Gerçekleşme		Gerçekleşme		Tahmin		(4/2)	(6/4)
	Miktar	Değer	Miktar	Değer (2)	Miktar	Değer (4)	Miktar	Değer (6)		
KB Mamul Deri (Mln. Dm²)	3.365	114.554	2.903	103.073	3.615	138.699	3.896	149.998	34,6	8,1
BB Mamul Deri		72.839		62.217		87.804		95.765	41,1	9,1
Yüzlük (Mln. Dm ²)	1.443	57.530	1.230	49.463	1.707	72.196	1.824	77.996	46,0	8,0
Kösele (Ton)	6.409	15.310	5.229	12.755	6.746	15.608	7.557	17.769	22,4	13,8
Deri Eşya (Saraciyeye)		27.889		22.459		29.259		31.165	30,3	6,5
Ayakkabı (Mln.Çift)	123	332.969	111	279.683	117	367.734	145	389.460	31,5	5,9
Deri Ayakkabı	45	219.611	37	183.179	51	250.932	54	267.186	37,0	6,5
Plastik Ayakkabı	7	19.266	10	18.615	11	20.711	12	22.398	11,3	8,1
Lastik Ayakkabı	12	11.532	10	9.038	12	12.042	13	13.294	33,2	10,4
Tekstil Ayakkabı	17	36.014	16	35.742	18	40.712	19	43.210	13,9	6,1
Terlik	23	46.547	37	33.109	45	43.336	46	43.373	30,9	0,1
Diğerleri		22.414		22.085		26.305		27.087	19,1	3,0
TOPLAM		570.665		489.518		649.802		693.475	32,7	6,7

KAYNAK: DPT

Tablo 18'de ise bu talebi karşılamak için yapılan ithalat toplam olarak gösterilmektedir.

TABLO 18: DERİ VE DERİ ÜRÜNLERİ SANAYİ İTHALATI

(Birim Milyar TL., 1998 Yılı Fiyatlarıyla)

M A L L A R	2000		2001		2002		2003		Yıllık Artış (%)	
	Gerçekleşme		Gerçekleşme		Gerçekleşme		Tahmin		(4/2)	(6/4)
	Miktar	Değer	Miktar	Değer (2)	Miktar	Değer (4)	Miktar	Değer (6)		
Küçük Baş Deriler		27.221		23.608		33.705		37.446	42,8	11,1
Yarı Mamul Deri (Ton)	2.045	2.353	1.216	2.471	2.156	4.450	2.302	4.673	80,1	5,0
Mamul Deri (Mln. Dm ²)	1.026	24.868	914	21.137	1.190	29.254	1.332	32.773	38,4	12,0
Büyük Baş Deriler		18.622		14.851		15.953		17.563	7,4	10,1
Yarı Mamul Deri (Ton)	1.415	1.430	1.108	1.275	1.548	1.927	1.633	1.995	51,1	3,5
Mamul Deri (Mln. Dm ²)	374	15.507	292	11.989	318	13.514	347	14.637	12,7	8,3
Kösele (Ton)	402	1.684	290	1.586	70	511	112	931	-67,8	82,2
Deri Eşya (Saraciyeye)		14.824		12.536		16.902		18.758	34,8	11,0
Ayakkabı (Bin Çift)	13.471	43.781	8.005	29.504	13.035	41.662	14.039	45.304	41,2	8,7
Deri Ayakkabı	3.302	21.875	1.961	15.039	2.381	18.086	2.614	19.826	20,3	9,6
Plastik Ayakkabı	2.129	4.670	1.293	3.273	1.770	4.559	1.792	4.619	39,3	1,3
Lastik Ayakkabı	2.174	4.922	1.191	2.247	2.522	4.729	2.724	5.106	110,5	8,0
Tekstil Ayakkabı	1.469	3.508	1.652	4.128	2.083	5.657	2.228	6.051	37,0	7,0
Terlik	4.397	5.589	1.910	2.455	4.279	5.665	4.681	6.213	130,8	9,7
Ayakkabı Aksanı		3.217		2.363		2.966		3.488	25,5	17,6
Diğerleri		1.217		968		1.891		2.178	95,4	15,2
TOPLAM		105.665		81.487		110.112		121.248	35,1	10,1

KAYNAK: DPT

TABLO 19: DERİ İŞLEME MAKİNELERİ İTHALATI (Miktar Olarak)

MAL ADI	1996	1997	1998	Yıllık Artışlar (%)	
				1997	1998
Deri İşleme Makineleri (Ton)	2.636	2.381	1.272	-9.7	-46.6
Deri İşleme Makineleri(Cari Bin \$)	25.579	24.294	13.948	-5.0	-42.6

KAYNAK: 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu

2-İhracat

Deri sektörünün 1970'li yıllardan beri Türk ekonomisinde önemi giderek artmaktadır. Sektör ülkeye net döviz girdisi sağlarken, emek yoğun bir üretim şekline sahip olması nedeniyle de geniş bir istihdam yaratma potansiyeline sahiptir.

2002 yılında Türkiye İhracatçılar Merkezi rakamlarına göre İhracatçı Birlikleri tarafından kayda alınan 22 sektör arasında deri ve deri mamulleri ihracatının %15.2 artışla en fazla ihracat yapan sektörler sıralamasında 11. sırada yer aldığı vurgulanmış ve Türkiye'nin toplam ihracatından %2.1 oranında pay almıştır.

(Tablo 20)

Türkiye Genel İhracatından Deri ve Deri Mamulleri İhracatının Aldığı Pay (Birim 1.000 \$)			
	2001 Ocak-Aralık	2002 Ocak-Aralık	Değişim % (2/1)
Türkiye Genel İhracatı	31.049.213	36.205.090	16.6
Deri ve Deri Mamulleri İhracatı	649.688	748.224	15.2
Deri ve Deri Mamullerinin Payı %	2.0	2.1	

KAYNAK: Türkiye İhracatçılar Birliği

Ancak bu tabloda bavul ticareti rakamları yer almamaktadır. Bu rakamların eklenmesiyle de sektörün ihracattaki payı daha da yükselecektir. Her ne kadar sektördeki bavul ticareti zaman içinde tutar olarak azalmış ise de önemini halen korumaktadır.

Deri işleme sektörü ham deriyi işleyerek mamul deri haline dönüştürdüğünden bu mamullerin bir kısmı mamul deri olarak ihraç edilir, bir kısmı da ayakkabı, çanta, kemer ve konfeksiyon olarak ihraç edilir.

Tablo 21’de yapılan ihracat miktarları ve değerleri gösterilmektedir.

TABLO 21: DERİ VE DERİ ÜRÜNLERİ SANAYİ İHRACATI

(Birim Milyar TL., 1998 Yılı Fiyatlarıyla)

M A L L A R	2000		2001		2002		2003		Yıllık Artış (%)	
	Gerçekleşme		Gerçekleşme		Gerçekleşme		Tahmin			
	Miktar	Değer	Miktar	Değer (2)	Miktar	Değer (4)	Miktar	Değer (6)	(4/2)	(6/4)
Küçük Baş Deriler		2.924		3.494		3.063		3.657	-12,3	19,4
Yarı Mamul Deri (Ton)	881	1.186	1.204	1.881	932	1.378	1.104	1.660	-26,7	20,5
Mamul Deri (Mln. Dm ²)	108	1.738	88	1.613	185	1.685	221	1.998	4,5	18,6
Büyük Baş Deriler		4.178		4.700		5.940		6.755	26,4	13,7
Yarı Mamul Deri (Ton)	4.004	910	5.035	991	9.307	3.286	10.656	3.730	231,6	13,5
Mamul Deri (Mln. Dm ²)	75	2.709	100	3.422	129	2.415	146	2.755	-29,4	14,1
Kösele (Ton)	298	559	153	287	140	239	159	270	-16,7	13,0
Deri Eşya (Saraciye)		11.831		14.102		15.725		16.967	11,5	7,9
Ayakkabı (Bin Çift)	51.734	30.511	52.073	32.196	62.056	39.964	67.888	43.588	24,1	9,1
Deri Ayakkabı	3.025	7.467	3.268	8.760	5.018	13.275	5.482	14.439	51,5	8,8
Plastik Ayakkabı	17.303	7.148	14.121	6.258	15.613	7.463	16.888	8.046	19,3	7,8
Lastik Ayakkabı	809	495	1.569	559	1.835	666	1.926	702	19,1	5,4
Tekstil Ayakkabı	1.038	1.282	1.395	1.565	1.743	1.905	1.947	2.112	21,7	10,9
Terlik	29.559	10.348	31.720	11.424	37.846	12.188	41.646	13.478	6,7	10,6
Ayakkabı Aksanı		3.771		3.631		4.466		4.812	23,0	7,7
Diğerleri		602		565		112		139	-80,2	24,1
TOPLAM		50.045		55.057		64.803		71.106	17,7	9,7

KAYNAK: DPT

Deri işleme sanayi, imalat sanayi içinde yer alan deri giyim eşyası, aksesuarlar, ayakkabı ve saraciye sanayileri için hammadde sağlayan ara sanayi görevi yapar. Aşağıdaki tablo da deri ve mamullerin ihracatı gösterilmektedir.

TABLO 22: DERİ VE DERİ MAMULLERİ İHRACATI (ABD \$)

ÜRÜNLER	2000	2001	2002
Deri Kösele vb. Seyahat Eşyası	33.926.038	39.485.086	42.416.669
Deri ve Köseleden Giyim Eşyası ve Aksesuarları	267.901.904	279.843.793	257.465.209
Yüzü Deri, Tabanı, Kauçuk, Plastik, Suni vb. Kösele Ayakkabı	40.328.811	43.974.792	50.704.155
TOPLAM	342.156.801	363.303.671	350.586.033

KAYNAK: DTM

Deri kösele vb. olan seyahat eşyaları (saraciye) ihracatı son yıllarda düzenli olarak artmaktadır. 2000 yılında 33 milyon \$ olan saraciye ihracat tutarı 2000-2002 yılları arasında %27 oranında artarak 42 milyon \$'a yükselmiştir. Diğer sektörler göre gerçekleştirdiği ihracat tutarı az olmasına rağmen bu sektörün ihracat potansiyelinin olduğu düşünülmektedir.

Deri sektörü ihracatının en önemli kalemini deri konfeksiyon ürünleri oluşturmaktadır. Sektörün ihracatı 2002 yılında bir önceki yıla göre %7.8 oranında azalmıştır. Resmi ihracata ek olarak sektör bavul ticareti yoluyla önemli miktarda ihracat gerçekleştirmektedir. Deri konfeksiyon ürünlerinde Rusya'da yaşanan krizden önceki bavul ticareti miktarının 2.5 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye Deri Konfeksiyoncuları Derneği'ne göre bugün bu rakam 1.2 milyar dolara gerilemiştir. Krizden ciddi şekilde etkilenen sektör bu kriz sonrasında ciddi bir pazar arayışına girmiştir. Daha önceleri talebin yönüne göre hareket etmiş ve alternatif Pazar aramamış olan sektör, yeni pazar arayışları çerçevesinde hem geleneksel pazarlarına farklı bir rekabet anlayışı ile yönelmiş hem de ABD, Kanada gibi talep yönünden istikrarlı olan pazarlarda söz sahibi olmayı hedeflemiştir.

Ayakkabı sektörü ülkemizin ihracat ve istihdam imkanları yüksek sektörlerinden biridir. Gerçekleştirilen ayakkabı ihracatındaki en önemli kalem deri ayakkabılardır. Deri ayakkabı ihracatı 2002 yılında bir önceki yıla göre %16 oranında bir artış kaydederek 50 milyon dolara ulaşmıştır. Sektörün en önemli ihraç pazarlarını 7.1 milyon dolar ile Suudi Arabistan, 6.6 dolar ile Fransa, 5.3 milyon dolar ile İsrail ve 3.7 milyon dolar ile Almanya oluşturmaktadır.

Deri ürünleri ihracatını incelediğimizde ihracatı en fazla olan ürünler deri giyim eşyalarıdır. Ancak bu ürünlerde ve diğer deri ürünlerinde dünya ithalatı artmakta, fakat ülkemizin pazardaki payı azalmaktadır. Bunda emek maliyetlerinin yüksekliği, 1970'li yıllara kadar sektörde lider durumunda olan gelişmiş ülkelerin bu alanı terk etmeye başlamaları neticesinde ham deri işletmeciliğinin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru kaymasının rolü olmuştur. Özellikle Çin ucuz deri üretiminde Hindistan ve Pakistan'la birlikte dünyanın önemli ülkelerindedir.

Bu ülkelerde özellikle Çin'de işçiliğin ucuz olması düşük maliyetli üretime neden olmaktadır.

Avrupa ülkelerinde genelde deri giyim eşyası tüketimi çok az artmaktadır. Deri eşya kullanımını İspanya ve İtalya'da popülerdir. Rusya ise son yıllarda ekonomik yapısı bozulma gösterse de Türkiye için önemli bir pazar olma vasfını hala taşımaktadır.

VIII-İSTİHDAM

Deri işleme sanayi emek yoğun bir sanayi koludur. Bu alanda 3-4 kişi çalıştıran küçük işletmelerden 150-200 kişi çalıştıran işletmeler vardır.

Tablo 23'de Deri Organize Bölgelerinde çalışanların sayıları gösterilmektedir.

TABLO 24: DERİ İŞLEME SANAYİNDE İSTİHDAM DURUMU (ADET/KİŞİ)

İŞGÜCÜ	MESLEK DALLARI	1995	1999
YÜKSEK			
Teknik	Deri Müh.Tekniker-Teknisyen	1000	700
İdari	İşletmeci Muhasebe İdari Müdür	300	20
ORTA			
Teknik	Teknisyen Muhasebe Per.İşleri	400	30
Memur	Muhasebe Per.İşleri	400	30
İŞÇİ			
Kalifiye	Kalfa Usta Seviyesinde		
Pratisyen Eleman		8000	500
DÜZ-İŞÇİ		2000	1000

KAYNAK: 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu

IX-SEKTÖR SORUNLARI

Türkiye, bir tarım ve hayvancılık ülkesi olmasına rağmen, hem miktar hem de kalite olarak deri konfeksiyon sektörüne hammadde üretmesi açısından yetersiz bulunmaktadır.

Türkiye’de yılda 3 milyon sığır,15-17 milyon koyun, 4-5 milyon keçi olmak üzere kesilen hayvan sayısı 22-25 milyon civarındadır. Halbuki deri sanayinde kullanılmak üzere yılda 80 milyon küçükbaş hayvan ve 5,5 milyon büyükbaş hayvan derisine ihtiyaç vardır. Bu durumda ihtiyaç duyulan derilerin küçükbaş hayvan için %75’i, büyükbaş hayvan için %46’sı ithalatla karşılanmaktadır. Görüldüğü gibi ülkemizdeki hayvan varlığı sayısı deri sanayii için yeterli değildir.

Ayrıca, deri kalitesi açısından da yeterlilik söz konusu değildir. Çünkü hayvanların beslenme koşulları da yetersizdir. Kaliteli yemlerin pahalı olması kullanımını azaltmaktadır. Örneğin Türkiye’de elde edilen ham-yaş deri ağırlığı 14-18 kg. civarındadır. Oysa kösele yapımında gereken ham-yaş deri ağırlığı 30-35 kg.’dır. Türkiye’de bu vasıfta üretilen ham-yaş deriler ihtiyacın sadece %20’sini karşılayabilmekte, geri kalan %80’lik kısmı ise ithalat yoluyla elde edilmektedir.

Keza hayvanların mezbahalar dışında kaçak kesimi de (resmi açıklamalara göre yıllık kesimlerin %10’udur) mevcut hammadde kaynaklarının heba edilmesi anlamına gelmektedir.

Ayrıca kesim yapılan bazı mezbahaların koşulları da yetersiz olup, bunların da modern hale getirilmeleriyle ham deri israfının önüne geçilmesi gerekmektedir.

Deri üretim sektörüne nihai girdileri sağlayan deri işleme (tabaklama) faaliyetlerinin de gerek teknoloji konusunda gerekse de çevresel standartlara uyumu bakımından deri organize sanayi bölgelerine kaydırılmaları sağlanmalıdır. Türkiye’de bir kısmı faal 20’ye yakın organize sanayi bölgesi kurulmuş bulunmaktadır. Ancak Türkiye’deki bu organize sanayi bölgelerinin toplam kapasitesi 350 milyon adet küçükbaş hayvan derisi işleme kapasitesine sahiptir, bu ise dünya üretimine göre (ortalama 450 milyon adet) düşük kalmaktadır.

Sektörün ithalata bağımlı olması da sektörün üretimini etkilemektedir. Mesela hammadde ihtiyacının büyük bölümünün karşılandığı Avusturalya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde yaşanan kuraklık hammadde fiyatlarında büyük dalgalanmalara yol açmıştır. Diğer taraftan, Asya ve Rusya krizleri bu sektörü çok etkilemiştir.

Bankalardan kredi alan sektör üreticileri bu kredileri ödeyemeyince bankaların kaynaklarının azalmasına yol açmıştır.

Ayrıca deri ürünleri ihracatında önemli bir yer tutan deri konfeksiyon sektörü henüz markalaşmadığından dünya modasında etkili olamamaktadır. Bu alanda tasarımcılar yetiştirilerek dünya pazarlarında rekabete girilmesi ülkemiz açısından gereklidir. Keza bu alanda özellikle AB pazarında tutunabilmek için tanıtım ve fuar faaliyetlerine önem verilmesi lazımdır. Dış alıcıların siparişte bulunmalarını beklemeden gelir düzeyi yüksek ve istikrarlı pazarlara yönelmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının Özel İhtisas Komisyonu Raporu
- Deri Sektörü Dış Pazar Araştırması- İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME) Yayını
- İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği'nin Çıkarılmış Olduğu Deri ve Deri Mamulleri Yıllık Raporları
- Dünya Gazetesi Deri ve Deri Ürünleri Eki (21 Ekim 2002)
- Türkiye Sanayici İş Adamları (TUSİAD) 2001 Yılı Sektörel Durum Analiz Raporu

AÇIKLAMALAR

Tabaklamak: Hayvan postlarının kullanılabilir duruma getirmek için çeşitli kimyasal maddeler ile işlemek ve terbiye etmek (sepilemek)

Tabakhane: Tabaklama işleminin yapıldığı yer, sepi yeri.

Saraçhane: At takımları, araba koşumları ve meşinden eşya yapılan ve satılan yer.

Meşin: Sepilenmiş koyun derisi

Kösele: Ayakkabı tabanı, bavul, çanta yapımında kullanılan büyükbaş hayvanların işlenmiş derileri.

Vidala: Çanta ve ayakkabı yapılan tabaklanmış dana derisi.

Napa, Zig: Deri elbiselik yapımında kullanılan koyun ve kuzu ham derileri

Glase, Süet: Ayakkabı astarı ve yüzlük yapımında kullanılan keçi ve oğlak ham derileri.

Maroken: Fas'ta işlenen yumuşak bir çeşit keçi derisi

Vaketa: Bir tür ince meşin

Yarma Deri: Büyük parça derilerin enlemesine kesildikten sonra altta kalan kısmı

E K L E R

Derilerin Elde Edilmesi, Taşınması, Toplanması, Korunması, Ambalajlanması ve Depolanması Hakkında Yönetmelik¹

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1 — Bu Yönetmeliğin amacı, hayvanlardan elde edilen derilerin kusursuz yüzülmesi, taşınması, toplanması, korunması, ambalajlanması ve depolanmasını sağlamaktır.

Kapsam

Madde 2 — Bu Yönetmelik, evcil veya yabani hayvanlardan elde edilmiş, ham veya yarı mamul derileri ve bu derilere uygulanacak işlemleri kapsar.

Dayanak

Madde 3 — Bu Yönetmelik, Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 441 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesi ile 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu ve Yönetmeliğine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4 — Bu Yönetmelikte geçen;

Bakanlık: Tarım ve Köyişleri Bakanlığını,

Müdürlük: Bakanlık il müdürlüğünü,

Yönetmelik: Derilerin Elde Edilmesi, Toplanması, Taşınması, Korunması, Ambalajlanması ve Depolanması Hakkında Yönetmeliği,

Yetkili Mercî: Bakanlık il müdürlüğünü,

Damga: 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanununa dayanılarak çıkarılan 15/3/1989 tarihli ve 20109 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliğinin 101 inci maddesinde açıklanan esaslara uygun olarak yapılmış mührü,

Büyükbaş Hayvan: Sığır, manda ve deveyi,

Küçükbaş Hayvan: Koyun ve keçiyi,

Diğer Hayvanlar: Derilerinden faydalanılan tüm evcil veya yabani hayvanları,

Konservasyon (Koruma): Derinin ticari ve kalite değerinin düşmemesi için kimyasal, maddelerle ve fiziksel yön-temlerle dayanma süresinin uzatılmasını sağlamak amacıyla yapılan işlemleri,

Ham deri: Hayvanlardan yüzülmüş ve koruma işlemleri dışında işlem görmemiş derilerin tamamını,

Ham Derilerin Elde Edildiği Yerler: Bakanlıktan ruhsatlı Kombina, 1 inci, 2 nci ve 3 üncü sınıf mezbahaları ile Kurban Bayramında kurban kesmek amacıyla kurulan geçici yerleri,

Ham Deri Toplama Yeri: Zati ihtiyaçlar için kesilen hayvanlardan elde edilen derilerin ham deri deposuna sevk edilinceye kadar ön konservasyona alındığı tesisleri,

Ham Deri Deposu: Ham derilerin elde edilmesinden işlenmeye alınıncaya kadar usulüne uygun olarak konservasyona alınmak suretiyle depolandıkları tesisleri,

Gayri Sıhhi Müessese Ruhsatı: Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 26/9/1995 tarihli ve 22416 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliğinin Ek-5/B'nin 68 inci sırasındaki tanıma göre verilmiş tesis izni ve açılma ruhsatını,

Çalışma İzni: Sağlık.Bakanlığı tarafından Gayri Sıhhi Müessese Ruhsatı verilen, yetkili mercî tarafından yerinde yapılan incelemesi sonucu teknik ve hijyenik şartları uygun görülen tesisin faaliyete geçmesi için yetkili mercî tarafından verilen izin belgesini,

Sorumlu Yönetici: Ham deri depolama tesislerinin bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak faaliyet göstermesinden işverenle birlikte sorumlu olan veteriner hekimi veya dericilik konusunda lisans seviyesinde eğitim görmüş yöneticiyi,

Muayene Veteriner Hekimi: Bakanlıktan ruhsat almış kombina, 1 inci, 2 nci ve 3 üncü sınıf mezbahalarda; derilerin hasarsız olarak elde edilmesi, konservasyonu, damgalanması, ambalajlanması, depolanması ve nakliyesinden sorumlu veteriner hekimi,

Resmî Kontrolör: Yönetmelik kapsamındaki tesislerin bu Yönetmelik hükümlerine uygunluğunu denetlemekle görevli resmî veteriner hekimi veya dericilik konusunda lisans seviyesinde eğitim görmüş Bakanlık yetkilisini,

ifade eder.

¹ Bu Yönetmelik 21 Aralık 2002 tarih ve 24970 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

Ham Derilerin Elde Edilmesi ve Taşınması

Ham Derilerin Elde Edildiği Yerler

Madde 5 — Ham derilerin elde edildiği yerler, 11/9/2000 tarihli ve 24167 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik hükümlerine uygun olarak Bakanlık tarafından ruhsat verilen Kombina, 1 inci, 2 nci ve 3 üncü sınıf mezbahalar ve Kurban Bayramında kurban kesmek için kurulan geçici yerlerdir.

Hayvanların Kombina veya Mezbahaya Alınışı ve Kesime Hazırlanması

Madde 6 — Kasaplık hayvanların mezbahaya menşe şahadetnamesi veya veteriner sağlık raporu ile getirilmesi mecburidir. Gebe, kaşektik ve hasta hayvanların kesilmemesi konusunda gerekli tedbirler alınır. Mezbaha ve kombinalara kesime gelen hayvanların baş, karın ve ayak bölgelerine sahiplerini tanıttacak işaretler veya numaralar konularak, tam temizlikleri yapıldıktan sonra kesim salonuna alınır. Hayvanların kesim yerine getirilmesi hayvanları strese sokmayacak şekilde yapılır. Kesime alınan hayvanın diğer hayvanlar tarafından görülmesini önleyen tedbirler alınır. Yerde kesim kesin olarak yapılmaz. Kesim ve takip eden işlemler havai ray hattında yapılır. Kesim işlemi hayvanın en az düzeyde acı çekmesini sağlayacak şekilde yapılır.

Kesim ve Yüzüm İşlemlerinde Dikkat Edilecek Hususlar

Madde 7 — Kesim ve yüzüm işlemlerinde ahşap akşamlı alet ve edevat kullanılamaz. Uygun zincirli kelepçe aksamı doğru kullanılarak, hayvanın her iki ayağı asılacak, kanın düzgün ve tam olarak akıtılması sağlanacaktır. Kesim ve yüzüm işlemleri sırasında deride kesik ve ispire ve benzeri derinin kalite ve randımanını etkileyen olumsuz unsurların en aza indirilebilmesi için gerekli önlemler alınacaktır. Hayvanın kesin olarak öldüğünden emin olunduktan sonra yüzme işlemi başlatılacaktır. Derinin kullanım alanlarının kaybını, daralmasını ve fire oranı ile kalitesinin düşürülmesini önlemek için kesim ve yüzüm işlemlerinde gerekli alet ve ekipman temin edilecek, yeterli hijyenik şartlar sağlandıktan sonra kesim ve yüzüm işlemlerine başlanacaktır. Yüzüm esnasında keskin ve yuvarlak uçlu bıçak kullanılacaktır.

Kesim

Madde 8 — Kesime hazır duruma getirilen hayvanın gırtlak nefes borusuyla birleştiği yerden ve gırtlak başta kalmak üzere boyun omurlarına kadar damarlarla beraber tam olarak kesilir. Akan kanın kirlenmemesi için yemek borusu bağlanır veya pensle tutturulur.

Büyükbaş Hayvanlarda Başın Yüzülmesi ve Ayrılması

Madde 9 — İlk olarak sağ burun deliğinden sağ göze, sonra sağ gözden sağ boynuza, sağ boynuzdan sol boynuza, sol boynuzdan sol göze, sol gözden yine sağ göze doğru deri kesilir ve bu şaklar tamamlandıktan sonra baş derisinin yüzümüne geçilir. Yüzme sırasında boynuz diplerindeki deri başta bırakılmaz. Kulaklar ise deri üzerinde bırakılır. Böylece yüzülmesi tamamlanan baş, atlasla oksipital eklemi kesilerek vücuttan ayrılır.

Büyükbaş Hayvanlarda Ön Ayakların Yüzme ve Kesilmesi

Madde 10 — Gövdenin yüzülmesinde ilk iş olarak mahmuzlar kesilir, tırnak etrafındaki deri dairesel olarak kesildikten sonra bu kesitten başlamak üzere tam bacağın arka tarafından deri bilek eklemine kadar yarılar ve bacağın yanları tamamıyla yüzülür, bundan sonra, ön tarafında yüzümü tamamlanır, eklemi bağlantılardan keserek paça alınır. Bu yüzme sırasında ayakta deri ve deri üzerinde de kirli kalıntıları bırakılmamalıdır.

Büyükbaş Hayvanlarda Art Ayakların Yüzülmesi

Madde 11 — Topuktan başlamak üzere, ayağın arka yüzünden tırnağın deri ile birleştiği tırnak yatağının ökçe kısmının ortasına ulaşacak şekilde deriye bir şak yapılır ve bu şaktan başlayarak bacak derisi yüzülür. Eklem iyice meydana çıkınca aşık kemiği gövdede kalmak üzere eklem bağları bıçakla kesilirken paçadan tutulur ve aşağı doğru bastırılarak eklem ayrılması sağlanır. Bilahare incik kemiğinin ön kısmı derisi yüzülür ve paça alınır.

Büyükbaş Hayvanlarda Gövdenin Yüzülmesi

Madde 12 — Önce anüs çevresindeki deri temizlenir ve Rektum bağlarından ayrılır. Böylece anüs serbest kalır ve bundan sonra kuyruğun alt tarafından deri yarılar ve kuyruk derisi dördüncü kuyruk omuruna kadar yüzülür. İlk omur gövdede kalacak şekilde kuyruk kesilir. Kuyruğu, başı ve paçaları alınmış gövdenin karın derisine orta hat boyunca organları zedelemeyen deriyi kesecek kadar bir şak yapılır. Daha sonra, her iki kolun iç yüzünden yapılan şaklar, orta hattaki şak ile birleştirilerek deri

yüzülüp ön kollardan kurtarılması sağlanır. Art ayaklar da ise dışilerde memeler organından ve tam ortadan, erkeklerde ise skrotum ile kuyruk birleşme noktasının ortasından ayakların içyüzüne orta hattan itibaren deriyi kesecek kadar şak yapılır ve deri yüzülüp arka ayaklardan kurtarılması sağlanır. Butların ve kolların yüzülmesi bittikten sonra deri uygun yerinden kesim salonundaki olanaklara göre; makine veya elle deri gövdeden ayrılır.

Sığır ve danalar şişirilerek yüzülmeyecek veya yüzüldükten sonra şişirilmeyecektir.

Küçük Baş Hayvan Derilerinin Yüzümü

Madde 13 — Kesilmiş hayvana kasık bölgesinde deri ve adale arasına meyilli olarak şişirici ve ucu şivvari kesilmiş iğne batırılır. Hava sübabını açan kola basılarak, havanın deri altına yayılması, böylece deri ile adaleye bağlanan bağ doku tabakasının kısmen ayrılması ve derinin yüzülmesi kolaylaştırılmış olur. Küçükbaşlarla elde yüzümü için yumruktan başka bir metot uygulanamaz, tulum çıkartma işleminin bilinçli ve eğitilmiş kişilerce yapılması gerekmektedir. Hayvanlar kesin olarak ağızla şişirilmeyecektir. Şişirme işlemi tamamlandıktan sonra;

a) Kuyruk altı kılsız deri ile kuyruk üstü kıllı kısmın birleştiği hattın 2 cm.ye kadar çevresi içinde her iki taraftan yarımşar daire şeklinde deriye şak yapılır. Bu şaktan tarsus mafsallarının aşık kemiğine kadar bir şak daha yapılır. Kuyruğa yapılan dairevi iki şaktan (kuyruğun sol tarafından) başlamak üzere deri ile kuyruk yağı arasından (deride yağ bırakılmadan) kuyruk gövdeye bağlantı noktasına kadar yüzülür ve böylece sol budun yüzümü tamamlanır. Kuyruğun sağ tarafı ve budu da yukarıda tarif edilen şekilde yüzülür.

b) Yanlan açılan kuyruk önce bıçakla sonra yumrukla deriden kurtarılır:

c) Tarsus eklemine, aşık kemiği gövdede kalmak üzere eklem etrafındaki deriye de dairesel bir şak yapılır ve sonra eklem ayrılarak paça koparılır/Ön ayaklarda ise arka ayaklarda olduğu gibi paçalar alınır.

d) Gırtlak meydana çıktıktan sonra, anüsün önünden başlayarak nahiyesinde son bulmak üzere deriye bir şak yapılır. Bu şaktan sonra, iki taraflı olarak önce çatı bölgesi, sonra kasık bölgesi yüzülür. Karnın arka kısımları ve gırtlak açımından sonra boynun yan tarafları yüzülmüş bulunmaktadır. Bu yüzülmüş bölgeler arası birleştirilerek yanlar tamamıyla yüzülmüş olur. Böylece deri sırt ve ensede gövdeye yapışık olarak kalır. Sonra gövde art ayaklarından çengellere asılır.

e) Kuyruğun yüzülen derisinden arta kalan alt kısmındaki kılsız deri (kuyruk kapağı) yüzülür, alınır. Meydana çıkan anüsün etrafı bağlantılarından ayrılır.

Bunu takiben kasap, kuyruk üstü ile belin deri yüzümünü kontrol ederek yüzülmemiş kısımları yumruklayarak işi tamamlar.

f) Yüzülen deri, sırttan el ayası, baş parmak ve yumruk darbeleri ile çekilerek bağlantıları dikkatlice ayrılarak boyna doğru indirilir. Ense bölgesinin yüzümü bıçakla tamamlanarak deri alınır.

Kuzu derileri mutlaka tulum olarak çıkarılacaktır. İstenildiği takdirde diğer küçük baş hayvanların da derileri tulum olarak çıkarılabilir. Gövdelerden çıkarılan deriler mezbahalarda fazla bekletilmemeli ve üst üste konulmamalıdır.

Ham Derinin Korumaya Hazırlanması, Temizlenmesi ve İşaretlenmesi

Madde 14 — Korunmaya alınacak derilerin kan, gübre ve çakıldak gibi yabancı maddelerinden arındırılması için yüzümden sonra 25 °C yi geçmeyen suda ve gerekirse fırça yardımı ile her iki yüzünden fırçalanmak suretiyle yıkanır ve suları süzdürülür. Et yüzünde kalan et ve yağ parçaları küt uçlu bıçakla temizlenir. Koruma yapılacak yere gelen büyükbaş ham derileri özelliklerine göre sınıflandırılmadan önce kafa derisi, kulaklar, boynuzlar, ön ve arka bacaklar ile kuyruk kesilerek asıl deriden (TSE 4877'ye uygun olarak) ayrılır. Ayrıca yüzüm sırasında derinin iç yüzünde kalan et ve yağ parçacıkları kazınarak, derinin eteklerindeki ince ve zayıf kısımlar, buruşmuş, katlanmış ve parçalanmış kısımlar ile meme, yumurtalık ve penis gibi organları kesilmek suretiyle deriden uzaklaştırılır. Bu işlemler sırasında deriye zarar verilmemesi için gerekli özen gösterilir. Küçükbaş hayvanlardan yüzülen derinin, üzerinde kalması muhtemel derialtı yağ dokusu, kas dokusu artıkları, kavaletto bıçağı ile kazınır. Kazınan et ve yağ parçaları değerlendirilecekse özel kaplarda toplanır.

Hayvanlardan yüzülen deriler kesim yerinden çıkarılmadan önce etlerin damgalandığı damga ile muayene veteriner hekimi tarafından damgalanarak işaretlenirler. Ham derilerin mezbaha veya kombinada depolama işlemi yapılacaksa 3 üncü ve 4 üncü bölümlerde yapılan açıklamalar doğrultusunda işlemler yapılır. Şayet deriler depolama tesislerine gönderilecekse tuzlanarak soğuk bir odaya alınır.

Ham Derilerin Taşınması

Madde 15 — Temizlenmiş ve işaretlenmiş deriler depolara veya işleme tesislerine kapalı, zemini ve iç yüzeyi su geçirmez, kolay temizlenip dezenfekte edilebilir ve dışarıya su sızdırmaz düzgün paslanmaz malzeme ile kaplanmış araçlarla nakledilir.

İl veya ilçe dışına yapılacak deri şekvlerinde 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu hükümlerine göre sevk raporu alınır.

ÜÇÜNCÜBÖLÜM

Ham Deri Toplama ve Depolama Tesislerinin Teknik ve Hijyenik Şartları

Ham Deri Toplama Yerlerinde Aranan Teknik ve Hijyenik Şartlar

Madde 16 — Ham deri toplamak üzere kurulan işyerleri için Bakanlık il müdürlüğünden çalışma izin belgesi almak zorunludur. Çalışma izni verilmesi için ham deri toplanacak işyerlerinde aşağıdaki şartların bulunması gereklidir.

a) Ham derilerin toplandığı alanlarda zeminin su geçirmez, kolay temizlenip dezenfekte edilebilir yapıda, düzgün ve suyun birikmemesi için kanallara doğru yeterli eğime sahip olması gerekir.

b) Atık suyun tahliyesi için yeterli kanal sisteminin bulunması gerekir.

c) Duvarlar, en az istifleme yüksekliğine kadar, açık renkli, yıkanabilir ve dezenfekte edilebilir, sağlam, düzgün ve geçirgen olmayan bir malzeme ile kaplanır. Tavanın düzgün ve kolay temizlenebilir yapıda olması gerekir.

d) Kapı ve pencere çerçeveleri dayanıklı paslanmaz materyalden yapılır, eğer ahşap ise bütün yüzeyleri düzgün ve su geçirmez bir materyal ile kaplanır. Açılabilen dış pencerelerin tamamı sinek, haşere ve kemiricilerin içeri girmesini engelleyecek şekilde pencere teli ile kaplanır. Kapı ve pencerelerin yeterli genişlikte olması gerekir.

e) Havalandırmayı sağlayacak uygun bir sistem bulunur. Yeterli doğal ışık veya renkleri değiştirmeyen yapay ışıklandırma bulunur.

f) Çalışma yerleri ile temizlik yapılan bütün bölümlerde devamlı, içilebilir nitelikte ve yeterli basınçta sıcak ve soğuk su imkanı ile yeterli sayıda musluk bulunur. Buralardaki lavabolarda sıvı temizlik malzemesi, dezenfektan ve bir kez kullanıma mahsus havlu gibi imkanlar bulundurulur.

g) Ham derilerin toplandığı alanlarda, derilerin zemine temas etmemesi için; suya dayanıklı, kolay temizlenip dezenfekte edilebilir malzemeden yapılmış ve hava sirkülasyonuna izin veren ızgaralar bulundurulur.

h) Derilerin tartılması için kantar bulundurulur.

Ham deri toplama yerleri için, tesis sahibi tarafından bir dilekçe ekinde verilen ve bu Yönetmeliğin 1 nolu ekine uygun olarak düzenlenen beyanname ile yukarıda sıralanan teknik ve hijyenik şartları taşıdıklarının Bakanlık İl Müdürlüğünün denetimiyle tespit edilmesi durumunda Bakanlık il müdürlüğünce çalışma izin belgesi düzenlenir.

Ham Deri Toplama Yerlerinde Yapılacak İşlemler

Madde 17 — Getirilen derilerin konservasyon için hazır olup olmadığı kontrol edilir. Zati ihtiyaç için kesilen veya mezbahalardan gelmesine rağmen hiçbir temizleme işlemine tabi tutulmadan deri toplama yerine getirilen derilerin kan, gübre ve çakıldak gibi yabancı maddelerinden arındırılması için yüzümden sonra 25 °C yi geçmeyen suda gerekirse fırça yardımı ile her iki yüzünden fırçalanmak suretiyle yıkanır ve suları süzdürülür. Et yüzünde kalan et ve yağ parçaları küt uçlu bıçaklarla temizlenir. Toplama yerine gelen büyükbaş ham derileri; kafa derisi, kulaklar, boynuzlar, ön ve arka bacaklar ile kuyruk kesilerek asıl deriden (TSE 4877'ye uygun olarak) ayrılır. Ayrıca yüzüm sırasında derinin iç yüzünde kalan et ve yağ parçacıkları kazınarak, derinin eteklerindeki ince ve zayıf kısımlar ile buruşmuş, katlanmış ve parçalanmış kısımlar ile meme, yumurtalık ve penis gibi organları kesilmek, suretiyle deriden uzaklaştırılır. Bu işlemler sırasında deriye zarar verilmemesi için gerekli özen gösterilir. Küçükbaş hayvanlardan yüzülen deri üzerinde kalması muhtemel derialtı yağ dokusu, kas dokusu artıkları kavaletto bıçakları ile kazınır. Kazınan et ve yağ parçaları değerlendirilecekse özel kaplarda toplanır.

Konservasyon için hazır hale getirilen deriler tuzlanmak suretiyle ön konservasyona alınmalıdır. Ön konservasyona alınmayan deriler ham deri toplama yerlerinde bulundurulamaz. Ham deri toplama yerlerindeki deriler ön konservasyona alındıktan sonra en fazla 1 hafta süre ile buralarda tutulabilir.

Ham Deri Depolama Yerlerinde Aranılan Teknik ve Hijyenik Şartlar

Madde 18 — Ham deri depolama işlemleri yapmak üzere kurulan iş yerleri için Bakanlık il müdürlüğünden çalışma izni almak zorunludur. Çalışma izni verilmesi için ham deri depolama iş yerlerinde aşağıdaki teknik ve hijyenik şartların bulunması gereklidir.

- a) Ham derilerin konservasyonunun yapıldığı alan ile derilerin soğutulduğu, depolandığı, ambalajlandığı odalar ve koridorlarda zeminin su geçirmez, kolay temizlenip dezenfekte edilebilir yapıda düzgün ve suyun birikmemesi için kanallara doğru yeterli eğime sahip olması gerekir.
 - b) Atık suyun tahliyesi için yeterli kanal sisteminin bulunması gerekir.
 - c) Duvarlar, depolama yapılan odalarda en az depolama yüksekliğine kadar, diğer oda ve alanlarda ise en az 2m. yüksekliğe kadar açık renkli, yıkanabilir ve dezenfekte edilebilir, sağlam, düzgün ve geçirgen olmayan bir malzeme ile kaplanır.
 - d) Tavanın düzgün ve kolay temizlenebilir bir yapıda olması gerekir.
 - e) Kapı ve pencere çerçeveleri paslanmaz ve dayanıklı malzemeden yapılır. Eğer ahşap ise bütün yüzeyler düzgün ve su geçirmez bir materyalle kaplanır. Açılabilen dış pencerelerin tamamı haşere ve kemiricilerin içeri girmemesi için pencere teli ile kaplanır.
 - f) Yeterli doğal ışık veya renkleri değiştirmeyen yapay ışık bulunur.
 - g) Yeterli bir havalandırma sistemi bulunur.
 - * h) Çalışma yerleri ve temizlik yapılan bütün bölümlerde devamlı içilebilir nitelikte ve yeterli basınçta sıcak ve soğuk su imkanı ile lavabo, sıvı temizlik maddesi, bir kez kullanıma mahsus havlu ve pedallı çöp kovası bulundurulur.
 - i) Kullanılan aletlerin temizlik ve dezenfeksiyonu için çalışma alanlarının uygun yerlerinde en az 82 °C sıcaklıkta su ve dezenfektan madde içeren kaplar bulundurulur.
 - j) -Ham derilerin depolandığı bölümlerde, derilerin zemine temas etmemesi için; suya dayanıklı, kolay temizlenip dezenfekte edilebilir malzemeden yapılmış ve hava sirkülasyonuna izin veren ızgaralar bulundurulur.
 - k) Soğutma ile konservasyon yapılacak ise depolar kapasitelerine uygun soğutma ekipmanlarına sahip olacaktır.
 - l) Oluşacak atık ve artıkların hijyenik şartlara uygun bir şekilde, çevre ve toplum sağlığına zarar vermeden izale, bertaraf ve tahliyesi sağlanır,
 - m) Çalışan personelin kullanımına mahsus düzgün, su geçirmez, yıkanabilir duvar ve zemine sahip oda veya odalar bulunur. Bu odalarda en fazla 15 işçi için; bir lavabo, duş ve tuvalet ile her işçi için elbiselerini koyabileceği iki bölümlü bir dolap bulunur.
- Yukarıda sıralanan teknik ve hijyenik şartları taşıyan ham deri depolama tesisleri Bakanlık il müdürlüğünce ruhsatlandırılır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ham Derilerin Konservasyonu, Sınıflandırılması ve Ambalajlanması

Ham Deri Koruma Yerlerinde Bulunması Gereken Araç ve Gereçler

Madde 19 — Ham deri koruma yerlerinde bulunması gereken araç ve gereçler şunlardır:

- a) Sızdırma sehpaları: Havuzlarda yıkanan derilerin sularının süzülmesi için beton (mozaik) veya paslanmaz malzemeden yapılmış bir metre yüksekliğinde 1.5- 2 m. uzunluğunda ve 50cm. çapında yarım silindir şeklindeki sehpalardır.
- b) Kavaletto sehpaları: Derilerin üzerinde kalan et ve yağların alınması için kullanılan 1 metre yüksekliğinde 1.5 metre uzunluğunda 40-50 cm. çapında silindir şeklindeki paslanmaz malzemeden yapılmış sehpalardır.
- c) Kavaletto bıçakları: Derilerin üzerinde kalan et ve yağların alınmasında kullanılan madeni kısmı 40cm. uzunluğunda ucu sivri bıçaklardır.
- d) İstifleme ızgaraları: Derilerin büyüklüğüne göre 1,2,3 veya 4 adet yan yana sığır derisini (Serilerek) alacak genişlikte ve yüzeyi balık sırtı şeklinde, tek veya iki tarafa meyilli, 15cm. yüksekliğinde beton veya paslanmaz malzemeden yapılmış ızgaralardır.
- e) Kavaletto makinası: Derilerin üzerinde kalan et ve yağların almak için özel olarak yapılan makinelerdir.
- f) Tartı: Derilerin tartılması için kantar bulundurulur.

Ham Deri Koruma Yöntemleri

Madde 20 — Büyük ve küçükbaş hayvanlardan yüzülen deriler bekletilmeden korumaya alınacakları yere sevk edilerek gerekli temizlik işlemleri yapıldıktan sonra sınıflandırılırlar ve aşağıdaki yöntemlerden birisi ile koruma altına alınırlar;

- a) Kurutma Yöntemi ile Koruma: Hava kurusu, tuzlu kuru ve don kurusu olmak üzere üç şekilde yapılmaktadır. Derinin nem oranı %12-18 arasına düşürülür.
- b) Hava Kurusu Yöntemi: Ham derilerin açık ve hava akımı olan gölgelik yerlerde nem oranı % 15'e düşüncüye kadar kurutulması şeklinde uygulanan bir koruma yöntemidir. Deriler, deri altı yağı ve et parçalarından temizlendikten sonra gergin bir halde sıra sıra asılır ve burada mevsim şartlarına, nem ve ışık durumuna göre değişen bir süre bırakılarak kurutulurlar.
- c) Tuzlu Kuru Koruma Yöntemi: Tuzlu yaş ya da dolap tuzlaması koruma yöntemi ile koruma altına alınan ham deriler nem oranı %15-20'e düşürülünceye kadar gölgelik, hava akımı olan yerlerde kurutularak uygulanan koruma yöntemidir.
- d) Dondurarak Kurutma (Freez-Drying): Derinin, buz haline gelmiş deri suyunun yüksek vakum altında sıvı halden aniden gaz haline geçmesi neticesinde kurutulması işlemidir.
- e) Soğutma Yöntemi ile Koruma: Derilerin, dönen bir dolap içinde bulunan çubuk üzerine atılıp, soğuk hava akımı ile sıcaklıklarının 10-12 °C'ye düşürülerek 3-7 gün süreyle, yüzünden sonra budanması ve etlenmesi yapılmış derilerin 2-4 °C'de depolanarak 7-10 gün süreyle ya da yüzünden sonra veya tuzla korumaya alınmış derilerin doğrudan doğruya 0 °C'deki soğuk depolarda 10-15 gün süreyle korunmalarıdır.
- f) Kimyasal Yöntemle Koruma: Derilerin korunmasında tuz ve asit gibi kimyasal maddelerden yararlanılır.
- g) Tuzla Koruma Yöntemleri: Büyükbaş hayvanlardan elde edilen yıkanmış ve suyu sızdırılmış olan deriler, et tarafı yukarı gelmek üzere meyilli zemin üzerine düzgünce serilip tuzlanmaya hazır hale getirilir.
- h) Tuzlu Yaş Koruma Yöntemi: Derinin, yaş deri ağırlığının % 30-50 si oranında ve 2-4 mm. çapında tanelere sahip tuzun, et yüzüne tuzlanmamış alan kalmayacak şekilde uygulanması neticesinde nem oranının % 35-40 düzeyine indirilerek koruma altına alınmasıdır. Deriler, hafif eğimli sert bir zemine veya özel tahta ızgara üzerine kıl yüzü alta ve et yüzü üste gelecek şekilde düzgünce yayılır. Yaş deri ağırlığının % 30-50 si oranında daha önce kullanılmamış 2-4 mm çapında tanelere sahip temiz tuz, derinin et yüzüne, tuzlanmamış alan kalmayacak şekilde (gerekirse elle ovularak) yayılır. Deri dayanımını artırmak ve işleme sırasında oluşabilecek tuz lekelerini önlemek amacıyla tuzların içine % 2 oranında susuz soda ilave edilir. Tuzlanan deriler 4-6 gün bırakıldıktan sonra aktarılır ve ikinci tuzlamaya tabi tutulur. Bu safhada da deriler 10-14 gün bırakılır. Tuzlanan deriler hiçbir tarafı açıkta kalmamak üzere üst üste konarak 100 - 150 adetlik ve 100-120 cm.yi geçmeyecek yığınlar halinde istiflenir. En az 21 gün süre ile bekletilen derilerin nem oranı %35-40 düzeyine getirilir. Deriler tuzlu salamura işlemi tamamladıktan sonra teker teker istiftten alınır, iki kişi tarafından ön ve arka taraflarından tutularak çırpılır. Bu çırpma sonunda deri üzerinde, deri ağırlığının % 5'inden fazla tuz bırakılmamalıdır.
- i) Dolap Tuzlaması (Salamura) Koruma Yöntemi: Ham derilerin %26'lık tuz çözeltisi içerisinde tutulması ile uygulanan bir tuzlu koruma yöntemidir. Ham deriler, içerisinde %26'lık (yada 22-24 bome) tuz çözeltisi bulunan tekne yada dolaplarda, ara sıra karıştırılarak, 12-14 saat tutulması ile uygulanan bir tuzlu koruma yöntemidir. Salamura banyosundan çıkarılan ham derilerin fazla suları süzdürülür.
- j) Tuzlu Kuru Koruma Yöntemi: Tuzlu yaş yada dolap tuzlaması koruma yöntemi ile hava kurusu koruma yöntemlerinin ortak uygulandığı koruma yöntemidir. Tuzlu yaş yada dolap tuzlaması koruma yöntemi ile koruma altına alınan ham deriler nem oranı %15-20'e düşüncüye kadar gölgelik ve hava akımı olan yerlerde kurutularak uygulanan koruma yöntemidir. Deri altı yağ ve et kalıntılarında temizlenen deriler yan yana meyilli zemin veya ızgaralar üzerine serilerek 1-2 mm tane çapına sahip tuzlarla tuzlanır. Verilecek tuz miktarı ham deri ağırlığının % 40'ı kadar olmalı, madeni madde içermemeli, kullanılmamış, temiz ve iyi nitelikte olmalıdır. Tuz lekesine yol açmamak için, tuzların içine % 2 oranında susuz soda konmalıdır. Tuzlanmadan sonra yünlerin kabalık derecesine göre 500-1000 adetlik salamura istifleri meydana getirilir. Yığınlardaki deriler 14-20 gün içinde tuzunu almış olacaklarından tuzlan silkelendir ve hava akımını serbestçe alacak şekilde tertiplenmiş çardak veya binalar altına serilip kurutulduktan sonra piyasaya sevk edilir.

k) Asitle Konservasyon (Piklaj): Yün ve kılları giderilmiş ham derilerin veya et yüzündeki yağ ve et artıkları kazınmış ham derilerin, tuz ve asit ile muamele edilerek pH değerinin 3'den aşağıya indirilmesi neticesinde korunmaya alınması işlemidir. Dolap, havuz veya pervaneli teknelerde, ham deri ağırlığı üzerinden % 100 su, % 10 tuz ve % 1-2 sülfürik asit ve % 0,2-0,3 bakterisit ile 3-4 saat süreyle işlem görmesi şeklinde uygulanan bir koruma yöntemidir.

Ham Derileri Korumada Kullanılacak Tuzun Özellikleri

Madde 21 —Ham derileri korumada kullanılan tuzun özellikleri aşağıda gösterilmiştir:

Ham derileri korumada kullanılacak tuz beyaz-hafif pembe veya beyaz-hafif gri renkte, topaklanmamış, kuru ağırlık üzerinden %98 sodyum klorür bulundurmalı, derileri koruma işlemi olumsuz etkilemeyecek saflıkta olmalı, büyükbaş hayvan derilerinin tuzlanması için kullanılacak tuzun 2-4 mm, küçükbaş hayvan derilerinin tuzlanması için kullanılacak tuzların 1-2 mm çapında tane büyüklüğüne sahip olması gerekir.

Koruma etkinliğinin artırılabilmesi için kullanılacak tuzun antiseptik özelliği bulunan Naftalin, borik asit ve sodyum karbonat ile aşağıdaki oranlarda karıştırılarak kullanılır:

100 Kg Tuz	+	1 Kg Naftalin	+	1 Kg Borik Asit
95 Kg Tuz	+	.5 Kg Borik Asit		
100 Kg Tuz	+	2 Kg Naftalin	+	1 Kg Sodyum Karbonat .
100 Kg Tuz	+	0,1 Kg Fenol Bileşiği		
100 Kg Tuz	+	0,5-1,0 Kg Hazır Ticari Bileşikler		

Ham Derilerin Sınıflandırılması

Madde 22 — a) Büyükbaş hayvan derileri taze ağırlıklarına göre;

1) Ağır (30 Kg.dan ağır)

2) Orta (20-30 Kg.)

3) Hafif (15-20 Kg.) olarak sınıflara ayrılır,

b) Küçükbaş hayvan derileri taze ağırlıklarına göre; 1) Ağır (3 Kg.dan ağır)

2) Orta (2-3 Kg.)

3) Hafif (1,5-2 Kg.)

c) Koyunlardan elde edilen ham deriler yünlülük derecelerine göre;

1) Tola: Sırt ve bel nahiyesinde uzunluğu 3 cm.ye kadar olan deriler,

2) Besi derileri: Kılların uzunluğu 3-5 cm.ye yakın olan deriler,

3) Yünlü deriler: Yünlerin uzunluğu 5 cm.den yukarı olan deriler,

d) Koyunlardan elde edilen ham deriler kalitelerine göre;

1) Birinci nevi deriler: Özürsüz, hastaliksız, yırtıksız ve zayıf olmayan tam deriler,

2) İkinci nevi deriler: Zayıf, ispireli, çiçekli, hafif, uyuzlu, güneş yanıklı deriler,

3) Iskarta deriler: İlk iki gruba girmeyen hastalıklı ve parça deriler olarak sınıflara ayrılırlar.

Ham Derilerin Ambalajlanması

Madde 23 — Tuzlu yaş ve salamura olarak korunmaya alınmış büyükbaş hayvan derileri; kıl tarafları dışa dönük olarak bohça biçiminde ve ağır deriler teker teker, orta deriler ikişerli, hafif derilerin ise 3-4 adedi sağlam balya ipleriyle bağlanır. Tuzlu kuru koruma yöntemi ile korumaya alınmış büyükbaş hayvan derilerinin silkelenerak fazla tuzlan döküldükten sonra boyun ve kuyruk üst üste gelecek şekilde yığılırlar ve sağlam iple çaprazlama bağlanarak balyalar halinde ambalajlanırlar, balyaların ağırlığı 150 kg'ı geçmemelidir. Bohçalar ve balyalar derilerin zedelenmemesine dikkat edilerek etiketlenir ve etiket üzerine derinin cinsi, kalitesi ve balya ağırlığı yazılır.

Küçükbaş hayvan derilerinin ambalajlan sınıf, tip, ırk, çeşit ve grup, tulum veya açık yüzüm biçimlerine göre ayrı ayrı balyalar halinde yapılır. Tuzlu kuru açık olarak yüzülmüş küçükbaş hayvan derileri teker teker yünlü tarafları içe gelecek şekilde suttan ikiye katlanır, sırtları balyanın içine, etekleri dışına gelecek şekilde yığılarak alt ve üste birer kapak derisi konulur ve enine 4, boyuna 2 yerinden iple sıkıca bağlanır. Tulum şeklinde yüzülmüş tuzlu kuru küçükbaş hayvan derileri de aynı şekilde balyalanır. 40-80 deriden oluşan her balyanın ağırlığı ortalama 100 kg olmalıdır. Balyanın üst tarafına sağlam derileri korumak için iskarta deriler konularak balya ipi ile sıkıca bağlanır. Deriler balyalandıktan sonra üzerine balyadaki derilerin menşeyini, ırkını, deri adedi ile kilo ağırlığını, kalitesini, yünlülük derecesini ve benzeri hususları belirten bir etiket konulur. Derilerin şevkleri sırasında dış tesirlerden korunması amacıyla üzerleri mutlaka su geçirmez bir malzeme ile örtülecektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Ham Deri Toplama ve Depolama Tesislerinin Ruhsatlandırılması

Çalışma İzni

Madde 24 — a) Bakanlıktan ruhsatlı kombina ve mezbahalarda ham deriler elde edildikten sonra bu derilerin depolaması yapılacaksa, Sağlık Bakanlığından alınan Gayri Sıhhi Müessese Ruhsatı aranmaksızın bu bölümler için dilekçeyle beraber Yönetmeliğin 1 nolu ekindeki beyanname verilerek Derilerin Elde Edilmesi, Taşınması, Toplanması, Korunması, Ambalajlanması ve Depolanması Hakkında Yönetmeliğin 18 inci ve 19 uncu maddelerinde aranan şartların Bakanlık il müdürlüğünün denetimi sonucunda yerine getirildiği anlaşılırsa bu bölümler için Bakanlık il müdürlüğünce çalışma izin belgesi düzenlenir.

Ancak, kombina ve mezbahalarda elde edilen ham derilerin depolaması yapılmayacak ise Derilerin Elde Edilmesi, Taşınması, Toplanması, Korunması, Ambalajlanması ve Depolanması Hakkında Yönetmeliğin 16 ncı ve 17 nci maddelerinde bahsi geçen Ham Deri Toplama Yerlerinde bulunması gereken teknik ve hijyenik şartlara uymak ve bu derileri en geç 1 hafta içerisinde ham deri depolama tesislerine sevk etmeleri mecburiyeti bulunmaktadır.

Kombina ve mezbaha haricinde müstakil olarak faaliyet gösterecek olan tesislerde ise Sağlık Bakanlığından Gayri Sıhhi Müessese Ruhsatı alındıktan sonra bu ruhsatla birlikte ekinde, çalışma izni için istenilen belgeler bulunan bir dilekçe ile valiliğe müracaat edilir.

Kurban Bayramında kurban derisi toplama yetkisi bulunan Türk Hava Kurumu, Diyanet Vakfı ve benzeri kurum ve kuruluşlar, ham deri ile ilgili yapacakları işleme göre kurulu bulunan veya kuracaktan tesislerine bu Yönetmelikte belirtilen ham deri toplama veya ham deri depolama tesis ruhsatı almak zorundadırlar.

b) Çalışma İzni İçin Gerekli Belgeler

Sağlık Bakanlığından Gayri Sıhhi Müessese Ruhsatı alınan tesislerine çalışma izni alabilmek için kişi veya kuruluşlar bir dilekçe ekinde; Gayri Sıhhi Müessese Ruhsatı, sorumlu yönetici ile tesis sahibi arasında yapılmış, sorumlu yöneticinin bu Yönetmelikte belirtilen sorumluluklarının açıkça belirtildiği noter onaylı sözleşme ve sorumlu yöneticinin var ise bağlı bulunduğu meslek odasından alınmış olan çalışma izin belgesini de içeren dosyayı valilik aracılığı ile Bakanlık il müdürlüğüne verirler.

Belgeler Bakanlık il müdürlüğünce incelenir. Bu Yönetmeliğin 2 no'lu ekine uygun olarak çalışma izni raporu düzenlenir ve Bakanlık il müdürlüğü yetkililerinin mahallinde yaptığı inceleme sonucunda teknik ve hijyenik yönden uygun bulunan, kombina veya mezbahadan bağımsız ham deri depolama yerlerine çalışma izin belgesi düzenlenerek verilir.

ALTINCI BÖLÜM

Yetki, Görev ve Sorumluluklar

Sorumlu Yöneticinin Görev ve Yetkileri

Madde 25 — Bağımsız ham deri depolama yerinde çalışacak olan sorumlu yönetici; Derilerin uygun şekilde konservasyonu, damgalanması, ambalajlanması ve depolanması ile deri işleme yerlerine nakliyesinden sorumludur.

Muayene Veteriner Hekiminin Görev ve Yetkileri

Madde 26 — Bakanlıktan ruhsatlı ve ham derilerin elde edilmesinden sonra bir ünitesi ham deri toplama yeri ve/veya ham deri deposu olarak kullanılacak olan kombina, 1 inci, 2 ncı ve 3 üncü sınıf mezbahalarda görevli muayene veteriner hekimi; Ham derilerin hasarsız olarak elde edilmesi ile birlikte;

a) Kombina veya mezbaha bünyesindeki deri ile ilgili ünite ham deri toplama yeri olarak kullanılacaksa; derilerin ön konservasyona tabi tutulması, damgalanması ve serin bir yerde muhafaza edilerek en geç 1 hafta içerisinde ham deri depolama tesislerine nakliyesinden,

b) Kombina veya mezbaha bünyesindeki deri ile ilgili ünite ham deri depolama yeri olarak kullanılacaksa derilerin uygun bir şekilde konservasyonu, damgalanması, ambalajlanması, depolanması ve deri işleme yerlerine nakliyesinden,

c) Hayvanları kesim öncesinde; Gebe, kaşektik ve hasta olarak kesime alınmaması, strese sokulmaması, kesimin hayvana en az acı verecek şekilde gerçekleştirilmesi ve hayvanın kesin olarak ölümünden sonra yüzme işlemine başlanması işlemlerinin yerine getirilmesinden, sorumludur.

Resmi Kontrolörün Görev ve Yetkileri

Madde 27 — Resmi kontrolörün görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Tesisin bu Yönetmelikte belirtilen teknik ve hijyenik şartlara uygunluğunu ve çalışma izni alındıktan sonra bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak çalışmasını denetlemekle görevlidir,
b) İl ve ilçe müdürlükleri, tesis sahibi, sorumlu yönetici ve muayene veteriner hekimi resmi kontrolörün görevini yapmasında her türlü kolaylığı göstermekle yükümlüdür.

Ham Deri Üretim ve Depolama İşlerinde Çalışacak Personel ile İlgili Hususlar

Madde 28 — Mezbahalarda kesilen hayvanların yüzülmesi sırasında derilerin zedelenmeden gövdeden ayrılmasını temin maksadıyla bu işin usta kesiciler tarafından yapılması zorunludur. Kasaplık hayvanlarda yüzme esnasında ispire yapılmayacaktır. Yüzüm makineleri gerekli eğitimi almış olanlardan başkası tarafından kullanılamaz.

Kesici, yüzücü ve ham deri deposu personeli çalışma esnasında tulum, lastik çizme giyecek, kolay temizlenebilir bir maddeden yapılmış önlük takacak ve başını da ensesinden itibaren kapatacak bir başlıkla örtecektir.

Bu işyerlerinde çalışan personelin periyodik sağlık kontrolleri, 11/9/2000 tarihli ve 24167 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik hükümleri kapsamında yaptırılır.

YEDİNCİ BÖLÜM

Denetim ve Cezai İşlemler

Denetim

Madde 29 — Bu Yönetmeliğe göre Bakanlık il müdürlüğünden ruhsat alınmış ham deri toplama ve depolama yerleri Bakanlığın taşra teşkilatında görevli resmi kontrolörlerce yılda en az 2 defa olmak üzere ve gerektiğinde süreye bakılmaksızın haberli veya habersiz olarak teknik ve hijyenik şartlar bakımından denetlenir. Bu denetimlerde bu Yönetmelik hükümlerine uyum konusunda eksik bulunan hususlar, eksikliklerin giderilmesi ile ilgili öneriler ve eksikliklerin giderilmesi için kontrol yetkililerince eksikliğin niteliğine bağlı olarak verilen süre bu Yönetmeliğin 3 nolu ekinde yer alan denetim tutanağına ve 4 nolu ekine uygun olarak tesiste bulundurulmuş ve sorumlu yönetici tarafından muhafaza edilen denetim defterine kaydedilir.

Cezai İşlemler

Madde 30 — Ruhsat almış tesislerde bu Yönetmelik hükümlerinin ihlali veya Bakanlığın taşra teşkilatında görevli resmi kontrolörlerce yapılan müteakip denetimlerde bu Yönetmelik hükümlerine uyulmadığının tespiti, görülen aksaklıkların verilen süre içerisinde giderilmemesi veya eksikliklerin devam etmesi halleri ile tesis kurma ve /veya çalışma izni almadan faaliyete geçen gerçek ve tüzel kişiler ile resmi kuruluşlara ait tesisler de 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanununun ilgili cezai hükümleri uygulanır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Yürürlükten Kaldırılan Hükümler

Madde 31 — 30/5/1966 tarihli ve 12309 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kesim ve Yüzüm İşleri Yönetmeliği ile Mezbahalarda İstihsal Edilen Derilerin Tuzlanması, Muhafazası, Ambalajlanması ve Şevki Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde 1 — Bu Yönetmeliğin yayımından önce kurulmuş ve bu Yönetmelik kapsamına giren tüm tesisler Bakanlık il müdürlüklerine müracaat ederek 1/9/2003 tarihine kadar çalışma izni almak zorundadırlar.

Yürürlük

Madde 32 — Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 33 — Bu Yönetmelik hükümlerini Tarım ve Köy İşleri Bakanı yürütür.